
कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

E

दाखल क्र. M-2494 विषय

नांव आश्वलायनश्रौतसूत्र उत्तर षट्क

लेखक/लिपीकार

पृष्ठ 79

काळ पूर्ण/अपूर्ण पूर्ण

॥श्रीगणेशाय नमः॥ हरिः ॐ॥ सत्राणामुक्ता दीक्षोपसदः ऽ ए
का तेनाह्नासुत्यानि धात रस्तुवा शुद्धवसानीयां तान्युत्यानि पत्नीसं
१ याजांतानीतराणि द्वुस ग्राह्ना नसरव्य विसर्जनैतं त्यः ऽ एव धुवः
शस्त्राणामातानां सूक्तान्येव सूक्तस्थाने षड्हीनेषु देवतेन
व्यवस्थास्तृचाः अथ गे सर्वाहर्गणेषु तायमान रूपाणां अथ १
मादह्नः प्रवर्तैते अभ्यासातिप्रैषाव ह्नः ऽ उत्तमे शास्त्र परिधा
नीयायाः उत्तमे वचन ऽ उत्तमं चतुरक्षरं द्विरुक्त्वा प्रणुयाद्धी

नीयादिष्वृत्यमूर्धुवा जिनंदेवजूतमिति ॥ तार्क्ष्यमग्रेनिषेकैवल्य

सूक्तानां जातवेदसे सुनवाम सोममित्याग्निमारुते ॥ जातवेद

स्यानामारंभणीयाः पर्यासान्कद्रुतो हरद्रुः स्त्रास्यानीति हो

त्रकांडितीयादिषु वेतानि सर्वाणि सर्वेषां ॥ ऽन्यत्राङ्कप्रवृत्तमा ॥

हैकल्पिकान्यग्निष्टोमे ॥ ऽहर्गणमध्यगते ॥ ऽग्निष्टोमायनेषु

वा ॥ ऽन्यान्यभ्यासातिदेशाभ्यामिति कोत्साविकृतौ न हुण

भावांनित्यानि होतुरिति गोतमः ॥ संघातादावनुप्रवृत्तत्वा ॥

दध्युतत्रशब्दत्वाद्बहित्रकाणामपि गाणगारिर्नित्यत्वात्सत्रधर्मा
न्वयस्यप्रगाथतृचसूक्तागमेषु कांहिकं तावदुद्धरेत ॥१॥ चतु
र्विंशो होताजनिष्टेत्याज्यं ॥ आ नो मित्रावरुणा ॥ मित्रं वयं हवामहे ॥
मित्रं हुवे पूतदक्षं ॥ मयं वां मित्रावरुणा ॥ पुरूरुणा चिद्ध्यस्त्यव
ति वां स्तूरतदितः ॥ इति षळृचः स्तोत्रिया मैत्रावरुणस्या ॥ या
हि सुषुमो हि ते ॥ इंद्र मित्राश्विनो बृहदिंद्रेयासं हिदृक्षसे ॥ आ
रहस्वधामन्वित्येका द्वे वेन्द्रो दधीचो ॥ अस्य पिबतिति छंनो ज

सासह्यभिंधिविश्वाअपद्विषइतिब्राह्मणाच्छंसिनः इन्द्राग्नीआ
गतंसुतंभिन्द्रे अग्नानमोबृहत्ताकुवेययोरिदंमियंवामस्यम
न्मनः इन्द्राग्नीयुवाभिमेयत्तस्यैहिस्थस्त्वितिजेत्यच्छावाकस्य
तेषांयस्मिंस्तुवीरंस्तःस्तोत्रियोयस्मिंश्चुःसोनुरूपः एक
स्तोत्रियेषहःसुयोन्योनंतरःसोनुरूपोनचेत्सर्वोहर्गणः
षड्होवैकाहिकस्तथासत्यंत्येवोर्द्धमनुरूपेभ्यः ऋजुनी
तीनोवरुणः इन्द्रंवोविश्वतस्परि। यत्सोमआसुतेनरः

द्वित्यारंभणीयाः त्रास्त्वांस्त्वान्त्वाम्परिज्ञिष्टानावपेरंश्चतुर्विंशा
महाव्रतादभिजिद्विश्वजिद्विषुवत्सु सर्वस्तोमः सर्वपृष्ठेषु
चोर्ध्वमावापास्तिर्वा स्तूरस्तद्वितीयं तरिक्षमन्तिरछ्यावाश्व
स्य सुन्वन इति तृचाः पर्यासाः सलेवमेत्रावरुण्यास्य षळहः
स्तोत्रियस्तन्नमः स पर्यासस्स्तद्वैवतमन्यं पूर्वस्य स्थाने कु
र्वीतान्यत्रापि सन्निपातेन तृचं सूक्तं वानंतर्हितमेकास
नेह्निः शंसेन्महावालभिदं चेध्वं सेदूर्ध्वमनुरूपेभ्य आरं

२

२

भणीयाभ्योवानाभाकांस्तृचानावपेरन्नायत्रीकार्यंसक्षपःपरिष
स्वजऽइतिमैत्रावरुणीयःककुभोनिधारयऽइतिवापूर्वरिष्टइं
ड्रोपमानयऽइतिब्राह्मणाछंसीतादिमध्यंभेरागामित्यछो
वाकः॥१॥मरुत्वतीयेप्रैतुब्रह्मणस्पतिरित्तिछब्रह्मणस्पतऽ
इतिब्राह्मणस्पत्यावावपतेपूर्वौनित्याहृहदिन्द्रायगायतेन
किःसुदासोरथमितिमरुत्वतीयाऽऊर्ध्वंनिस्यात्कियाश्चमेति
चमरुत्वतीयेपुरस्तात्सूक्तस्यत्रांसैंदिवंस्छितान्त्रगाथान्ए

४

छ्याभिप्लवयोरन्वहं पुनः पुनरावर्त्तयेयुरेकैकं ब्राह्मणस्पत्याना
मेवं मरुत्वतीयानां ध्रुव इन्द्र निहवो धाय्याश्च बृहत्पृष्ठं रथंतरं
वांतयोरक्रियमाणस्य योनिं न्यासे ह्वै रूपवैराजशाक्वररैव
तानां च पृष्ठ्यस्तोत्रियायोन्योरुई चौक्तासां विधानमन्वहं ताभ्य
ऊर्ध्वं सामप्रगाथोऽनुक्तो रथंतरस्योभयं श्रणवञ्चन इति बृ
हत इन्द्र त्रिधातुशरणं त्वमिन्द्र प्रजूर्तिषु। मोषुत्वा वाघतश्च
नेति सहि पदं गपसमस्ये द्विपदामिन्द्रमिद्देवतातय इतीत

४

रेषांदध्य एवैकैकमन्वहंतद्दिदासेतिचपुरस्तात्सूक्तस्यत्रींसे
डुकुपात्रंचमसांश्चांतरान्निग्राह्यान्भक्षयंतिनिष्केवल्येति
त्याभक्षजपःषोळत्रिपात्रेणभक्षिणः ॥ऋ॥ होत्रकाणांक
यानश्चित्रआभुवत्कयात्वंनऊत्यामाचिदन्यद्विशंसत ॥
यच्चिद्धित्वाजनाइमइतिस्तोत्रियानुरूपामैत्रावरुणस्य ॥
तंवोदस्ममृतीषहंतत्वायामिसुवीर्यमभिप्रवःसुराधसं
प्रसुश्रुतंसुराधसंवयंघत्वासुतावंतःकईवेदसुतेसचा

विश्वाःपृतनाऽअभिभूतरंनरंतमिन्द्रंजोहवीमियाद्दृन्द्रभुजआ

भरऽद्युत्येकाह्वेन्द्रामदायपेंद्रधेमहेमदेहिनोददिःसुरूपकृत्नुवा

मूतयेस्तुषिंतमंनकृतयेश्रायंतऽद्रुवसूर्यंबण्महांऽअसिसू

र्यौदुत्यदृर्शातंवपुरुदुत्येमधुमत्तमोक्षमिन्द्रयनूर्त्विषुत्वभि

ष्ट्रयश्राऽअसीन्द्रक्रतुंनऽआभरेन्द्रज्येष्ठंनऽआभरांऽत्वास

हस्त्रमात्रातंममत्वासूरउदितऽव्रतिब्राह्मणाछंसिनेस्त

रोभिर्वैविरदद्दसुंतरणिरिसियासमसिद्धामिदाह्योनरो

५ १

वयमेनमिदाह्योपीराजा चर्षणीनांयः सत्राहा विचर्षणिः स्वा

हा रित्या विषूवते इत्यादि सोमइन्मदं ॐ ऐ यदिंद्र रोदसी अ

वयत्वं द्रातक्रतो नकिष्टं कर्मणा नशन्मत्वा वृहंतो अद्रयुत

मयं श्रणाव त्वनआ हृष स्वपुरूवसो कदाचनस्तरीरसिक

दाचनप्रयुच्छसि यनइंद्र भयामहे यथागोरोऽपाकृतं यदि

न्द्र प्रागपागुदंग्यथागौरोऽपाकृतमित्यछावाकस्य स्तो

त्रियानुरूपाणांथ यत्नुरूपे स्तुवीरस्तोत्रियोनुरूप ऊर्ध्वं

६

स्तोम्नियानुरूपेभ्यः कस्तमिन्द्रत्वावसुं कंनव्यो अतसीनां क
दून्वस्याकृतमितिकद्वंतः प्रगाथोऽअपश्चाद्वघ्वंद्दविश्वा
अरेमित्रान्वृत्रहणातेवृत्रस्यपुजायुनज्मपुरुंनोलोकमनुने
षिविद्वानितिका। द्व्यआरंभणीयाऊर्ध्वमारंभणीया
भ्यःसद्योहजातइत्यहरहःशास्त्रंमैत्रावरुणोऽस्मादुदु
ष्टतवसेत्वाससहक्लिरितीतराव्हीनसूक्तेआसत्योया
वित्यहीनसूक्तेद्वितीयंमैत्रावरुणोउदुब्रह्माण्यभित

६

नष्टेवेतीनरांवहरहःश्रास्येनूनंस्यातइत्यंतमुत्तममहीनसूक्ता
निषळहःस्तोत्रियोनावपत्सूदुष्येदेवःसविताहिरण्यये
न्तितिस्त्रंस्तोत्रियावापृथिवीयज्ञस्यवोरथ्यमितिवैश्वदे
वंपृक्षस्यवृष्णोवृष्णेश्राड्डोंयंयज्ञेनवर्द्धतेत्याग्निमारु
तंमग्निष्टोमइदमहरुक्थ्योवा।४।अभिपूर्वपृष्ठ्याहा
निरथंतरपृष्ठान्ययुजानिबृहत्पृष्ठानीतराणितितीयो
दिशुपृष्ठ्यस्यान्वहंद्वितीयानिविरूवैपेराजत्राणकुरेव

तानि तेषां यथा रूछा नैक्रिया यां खोनीः त्रां सैंत्सर्वं त्र त्वा स्त्वयो

निभावैन्यज्ञाश्विनायत्ताय ज्ञीय स्यैत्व क्रियमाण स्याऽपि

सानु रूपां यो निंव्याहा वं त्रां से दूर्ध्व मितर स्याऽनु रूपाद्धो

त्र काः परि शि ष्टा नावा पानुद्रुत्यै मित्रं वयं हवामहे मित्रं हु

वे पूत दक्ष मयं वां मित्रावरुणाऽनो मित्रा वरुणे ति तृचौ

प्रवो मित्राये तित्वनु गां हितीयेमु द्धरेत्व मित्रयोर्वरुणयो

रिति षट्काव्येभिरदाभ्ये तितिस्रो मित्रस्य चर्षणी धृत

इतिचेत्तस्तोमेऽयज्ञेऽध्वितेविशा इति वारुणमितस्यत्त्वमावपेतैमैत्रा

वरुणोनित्यादधिकंस्तोमकारणात्संचसप्तदशेनवैकविंशोद्वादशाच

तुर्विंशैःपंचदशात्रिणवैकविंशातिंत्रयस्त्रिंशैर्द्वात्रिंशातंचतुश्चत्वा

रिंशैःषड्विंशतमष्टाचत्वारिंशैरेकात्वीयसीवैकाहेषेकभूयसीवा॥

नारंभणीयानपर्यासाअंत्याएकाहिकास्तृचाःपर्यासस्थानेषु

ब्राह्मणाच्छंसिनःसुरूपकृत्नुमूतयइतिषट्सूक्तान्यावापउक्तो॥

मैत्रावरुणेनेहेन्द्राग्नीइन्द्राग्नीआगतं।ताहुवेययोरिदमितिन

वैयं वा मस्य मन्म नः इत्येकादशीयं ज्ञस्य द्विस्य इत्य छावाकस्यां ऽ पाति
न्द्रो वस इति मरुत्वतीयं मानद्वंद्व इति निष्केवल्यं प्रथमस्याभिप्लु
विकस्य मध्यंदिन इत्युक्तः एते शास्त्रे प्रतीयाद्दहीनसूक्तस्थाने ए
वा त्वामिन्द्र यन्न इन्द्रः कथा महामिन्द्रः पूर्वि ए एक इत्युक्ति गम श्रं
ग इमा मू षि छं नित्वा नृणा स ह ह्वि इति संपातौ एकैकस्य
त्र यस्त्र येउक्ता मरुत्वतीये युज नेम न दूहे हवु इति चत स्त्रो द्
वा कुव इति वैश्वदेवं ॥ ८ ॥ द्वितीयस्य चतुर्विंशे नाज्यं वा यो ये

८

तेसहस्त्रिणइति द्वैतीवाः सोमास आगहीत्येकौ भा देवा दिविस्पृशे
ति द्वै शुक्रस्य स्यायुगवाशिर इत्येकाऽयं वां मित्रावरुणेति पंच ल
चौ मार्त्स मदं ष्व भौमित्येत दाव क्षत्रै विश्वानरस्य व स्पतिमिन्द्र
इत्सोम मे पाए क इति मरुत्वतीयस्य इति पदन्तु रौ चै विन्दु सोमं
पीतक्रुतिरव मे तिमध्यंदिनो निष्केवल्यस्यात्त्र मे विपरीते
भारद्वाजो होता वैसक्त्या वा तु विंशिकं तृतीयसवनं विश्वो
देवस्य नेतुरित्येका तत्सवितुर्वरेण्यमिति द्वै आ विश्वदेवं स

सातिमितितुवैश्वदेवस्यप्रतिपदनुचराेयाज्यप्रउगेप्रतिपदनुचराश्चो॥
मयोर्युग्मेष्वेवमभिप्लवे॥द्वा॥तृतीयस्यत्र्यर्यमापाजातएवेतिमध्यं
दिनंस्तहेवस्यघ्नेनद्यावापृथिवीइतितिस्त्रो॥अनश्वोजातःप
रावतोयइतिवैश्वदेवंवैश्वानरायधिषणांधारावरामरुतस्त्व
मग्नेप्रथमोअंगिराइत्याग्निमारुतंचतुर्थस्योग्रोजज्ञइतिनि
ष्केवल्यंक्रयाम्यग्निमस्यमैद्यावापृथिवीइतितिस्त्रःसूक्तंमेअ
प॥इतिवैश्वदेवंवैश्वानरंमनसेतितिस्त्रःप्रयेशुंभंतेजनस्य

६

६

गोपा इत्याग्निमारुतं पंचमस्य कयाशुभीयमित्तिग्मशृंग इति मध्यंदिनः
कयाशुभीयस्य तु नवमस्युत्तमाऽन्यत्रापि यत्र निविद्धानं स्याहूतवती
भुवनानामभिश्रियैन्द्रऋभुभिर्वाजवद्भिरिति तृचो कदुप्रियायेति वै
श्वदेवं एक्षस्य वृष्णो वृष्णेत्रा दूर्यं यनू चित्सहोजा इत्याग्निमारुतं ष
ष्ठस्य साविन्नाभवैं तृतीयेन वैश्वानरीयं चैकतरा पूर्वोषासानक्ते
ति वैश्वदेवं प्रयज्यव इमं स्तोममित्याग्निमारुतमित्यभिप्लवः ष
हस्तस्याग्निष्टोमावभितउक्थ्यम ध्येउक्थ्येषु स्तोत्रियानुरूपामित्रा

वरुणस्य॥ ८॥ एत्यूषु ब्रवाणि त आग्निरगामि भारतः। ब्रवो वाजा अभि
द्यवोऽभिव्रयां सिषाहसा व्रमंहि गायगायत प्रसो अग्ने तवोतिभि॥
९० रग्निं वो वृधंतमग्ने यं यज्ञमध्वरं यजिष्ठं त्वा ववृमहे यः समिधा य आ
हुत्या ते अग्न इधीमहि द्युमंतं सुश्रवं दूसपिंष इति ह्व एकाचोऽग्निं तम
न्येयो वसुरास्ते वत्सो मनोयमर्दाग्नेस्थूरं रयिं मरस्वे छंवो अतिथिं॥ १०
श्रेष्ठं यविष्ठ भारत भद्रो नो अग्निराहुतो यहो घृतेभिराहुत उग्रा
घाये अग्निमिंधत इमा अभि प्रणोनुम इत्थ यब्राह्मणा छंसिनो॥

भ्रातृव्यो अनाप्त्वं मातेअमाजुरो यथैवात्वसि वीरयुरिवाद्य स्य सू
नृतां तं ते मर्द्दं गृणीमसि तम्वाभि प्रगाय तेवयमुत्वा म पूर्व्यैयान
इदमिद्दं पुरैन्द्राय साम गाय तेसखाय आशिषामहिय कद्
ह्रिदयते यइन्द्रसाम पात मे एइनोगध्ये दुम ध्वोम दिन्नरमि
तोन्विदं स्त्वाम सखायः स्तुहीन्द्रं यश्चवेत्खंनइन्द्रामरवय
मुत्वाम पूर्व्यैयान ॥ इदमिद्दं पुरा ॥ याहीमदून्वव इति सम
हायोनुस्तूपो ॥ अभ्रातृव्यो अनात्वंमा ते अमाजुरो यथै ।

११ त्यथा छा वा कस्यैं द्रूं वि श्वा ऽ वी वृ धैं नु कु मिं द्राय ज्ञं स्यं श्रु धी हवं
तिरश्च्या आ श्रुत्कर्ण श्रुधी हवं मस्ता वि सो म इं द्रैं म मिन्दु सुतं नं८२
पि बैं य दिन्द्र चित्र मे हनायस्त सा घि छो व सैं पुरां भिंद्युर्वाक
वि र्वृ षा त्य सिरा घसैं गायं ति त्वा गाय त्रिणं आ त्वा गिरो र
थीरिवे ति सूक्ता नामि केकं शि ज्ञा व पेरं न्त्रौ ॥ ८ ॥ स्तोमे व ईं ११
मा नईं मा उ वो भृ म यो मन्य मा ना इ ति ति सृं इं द्रा को वा मि
ति सूक्तैं ऋष्टी वां य ज्ञा यु वां नरा प्रनी षे वां मि मा नि वां भा

गधेयानीत्येतस्य यथार्थं मित्रावरुणयोर्यस्तस्तं मयो अद्भिर्यज्ञेदि
वइतिसूक्ते अस्तेवसुप्रतरमायात्विन्द्रःस्वपतिरिमांधियमितिब्रा
ह्मणाछंसीविछोनुकमितिसूक्ते परोमात्रयेत्यछावाकः॥१॥
एष्वस्याभिप्लुवेनोक्तेअहनीआग्नेआयाभ्यांतृतीयसवना
निवान्वहमुपप्रयंतइतितुप्रथमेहन्याज्योमग्निंदूतमिति
द्वितीयेतृतीयेयुक्ष्वाहीत्याज्यंवायवायाहिवीतयइत्येकां
वायोयाहिशिवादिवइतिद्वेइन्द्रश्चवायवेषांसुतानामिति

ह्वयो ऽन्यतरां द्विरां मित्रं वरुणे च यम आश्विना वेह गच्छतमा यात्यद्रिभिः
सुतं सजूर्विश्वेभिर्देवेभिः कृत नः श्रियाश्रिया स्वित्यो छिं हं प्रउग
मुक्तमेन्चचेमम्यासा अश्वनुरक्षरान वौ तृतीयेनाग्निपूर्विकेनोक्तो
मध्यंदिनस्तं तमिद्राधसे महे ऽन्द्र यदिन्दुस्य सोमाहुतिं मरुत्वती
यस्य प्रतिपदनुचरौ वैरूपं चेत्स छंदयघाव इन्द्र ते ऽवातंयू दिन्दु
यावतस्त्वमितिं प्रगाथो स्तोत्रियानुरूपौ ॥१०॥ चतुर्थेऽह
निप्रातरनुवाक प्रतिपद्य ईचीयोन्यूंखौ द्वितीयं स्वरमाकारं

त्रिमात्रमुदात्तं त्रिंस्तस्य तस्य चोपरिष्टाद् परिमितान्यं चवाद्वैं का
राननुदात्तान्नुन्नमस्य तुन्नीन्पूर्वमक्षरं निहन्यते न्यूंख्यमानेत
दपि निदर्शनायोदाहरिष्यामः ॥ आपो २ उ॰ उ॰ उ॰ उ॰ उ॰ ऽ
उ॰ २ उ॰ उ॰ उ॰ उ॰ उ॰ ऽ उ॰ २ उ॰ उ॰ उ॰ ॥ रेवतीः क्षयथा हि वस्वः
क्रतुं च भद्रं बिभृथामृतं च ॥ रायो २ उ॰ उ॰ उ॰ उ॰ उ॰ ऽ उ॰ २ उ॰
उ॰ उ॰ उ॰ उ॰ ऽ उ॰ २ उ॰ उ॰ उ॰ ॥ श्च स्थ स्वपत्यस्य पत्नीः सरस्व
ती तद्गृणते वयो धौ २ मापो २ आ ग्निन्नस्व वृक्तिभिरित्याज्यं

तस्योन्नमावर्जीतृतीयेषुपादेषुन्यूंखेशनिनर्दश्योक्तोन्यूंखं स्वरादिरंतः
ॐकारश्चतुर्निनर्दः उदात्तोप्रथमोन्नमावनुदात्तावितरौ उत्तरो
१२ नुदात्ततरः प्लुतः प्रथमोमकारांतः ॐ न्नमंस्त्तदपिनिदर्शनाियोदाहृ
रिष्यामः ॥ आग्निंनस्ववृक्तिभिः ॥ होतारंत्वावृणीमहे ॥ युज्ञा२
ॐॐॐॐॐॐ३ॐॐॐॐॐॐॐ३ॐॐॐॐॐ ॥ य
स्तीर्णबर्हिषेविवामदो २ॐ २ॐ २ॐ श्रीरंपावकशोचि १२
षंविवक्षसेंमाग्निंनस्ववृक्तिभिः ॥ होतारंत्वावृणीमहे ॥

उ २ उ उ उ उ उ ५ उ उ उ उ उ उ ५ उ २ उ उ उ ॥ मदेथम
दैवौ २ उ २ उ २ उ मोथा मो देवो मित्यस्य त्रितिग रो पिवो दान्ना द
तु दात्तै स्वरितमु दात्त मितिचतुर्निन दैत्त दैर्घा ना यो दा ह रि ष्या विनिद
मः ॥ आग्निन्नस्वदृक्तिभिः ॥ होतारंत्वा वृणी महे ॥ यु ज्ञो २
उ उ उ उ उ ५ उ २ उ उ उ उ उ ५ उ २ उ उ उ ॥
यस्तीर्णबर्हिषे विवो मदो २ उ ३ उ २ उ २ त्ती रं पा वृकशो
चिषं विवक्षसो २ माग्निन्नस्वदृक्तिभिः ॥ होतारंत्वा वृणीमहे ॥

१४

ओ३ ओ३ ओ३ ओ३ ओ३ ओ३ ओ३ ओ३ ओ३ ओ३ ओ३ ओ३ ओ३ ओ३ ओ३ ओ३ ओ३ ।। मदेथम
दैवो३ ओ३ ओ३ ओ३ मोथामोदैवोमित्यस्य प्रतिगरः प्रथमादधैकि
राद्ध्वर्युर्न्यूंखयेद्द्वितीयाद्वाव्युपरमं हैकैयथावासंपादयिषंतो
मन्येरन्वायोश्रुकोअयामितेविहिहोत्राअवीतावायोशांतंहरी
णाभिन्द्रश्चवायवेधांसामाँचिकितानस्तुकलूआनोविश्वाभि
रुतिभिस्स्यमुवाअग्रहणीमपत्यंवृजिनंरिपुमंवितमेनद्दी
तमेड्यानुष्टुमंप्रगमिकपातिन्यः प्रथमेस्त्वायज्ञेभिरीमहेद्र

नामा

१४

इंवसोसुतमंघइतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचरौश्रुधीहवमिन्द्रमरुत्वां
इन्द्रेतिमरुत्वतीयमंत्येनिविदंदध्यादेनेकभावेसूक्तानांवैराजंवेत्व
छंपिबासोममिन्द्रमंदतुत्वेतिस्तोत्रियानुरूपौकुहश्रुतइन्द्रोयुष्म
स्यतइतिनिष्केवल्यंश्रुधीहवीयस्यतुतृचआद्यईर्वांहिषुन्यूंखं
एवंकुहश्रुतीयस्यविराजांमध्यमेषुपादेषुनित्यइहप्रतिगरोन्यूं
खादिःप्रणवांतःप्रणवैःकुहश्रुतीयानामर्धर्चेशःश्वेनद्युन्नमाव
जैनतेगिरोअपिमृष्येतुरस्यप्रवोमहेमहिवृधेभरध्वमितिवतस्व

१६

त्तिस्त्रश्च विराजं स्तासामूर्ध्वमारंभणीयाभ्यं स्तृचानावपेरंनायं मैत्राव
रुणं स्त्तस्याह्नमादिष्टास्तोनां तृचं ब्राह्मणाछं सीतस्यचाछावाकी
यन्नामह इन्द्रं वज्रं दक्षिणाभिति द्वितीयनिवमेवपंचमेहनियच्चिद्धि
सत्यसोमपा इत्येकैकमेवमेवषष्ठेहनींद्राय हिंयोरस्तुरो अनम्न
तेत्येवमेव॥१३॥स्तोमेवर्धमानेकोभ्ययन्तयौवनेनवायश्वाया
त्यर्वाडि-त्यष्टर्चान्यावपेरंनु परिष्टात्पारुछेपीनांनिरध्यनाति
रास्त्तैरैन्द्राणि त्रैष्टुभान्यमरुछन्दान्याव-पेरंन्नखेतान्यनो

१६

प्यातित्रिंशं सनेमिकयाद्वाभ्यां वा प्रातःसवने ३ परिमिताभिरुत्तरयोः सवन

योः पंचमस्येमम् षु वो अतिथिमुषर्बुधमिति नवाज्यमानो यज्ञं दिविस्पृश

मिति द्वे आ नो वायो महे तन इत्येकारथेन पृथुपाजसा बृहद्वः सूरचक्षस

इमा उ वां दिविष्टयः पिबा सुतस्य रसिने दिवं देवं वा बसे देवं देवं बृहदु

गाथिषे वच इति बार्हतं प्रगं प्रगाथानेके द्वितीयान्त मावर्ज्य त्वां

च जन्यया विशेन्द्र इत्सोमपा एक इति मरुत्वतीयस्य प्रतिपदनुचरौ च

वितासीत्थादीन्द्र पिब तुभ्यमिति मरुत्वतीयं त्राकरं चेत्षष्ठं महाना

मं

त्र

म्यस्तोत्रियस्ताअध्यर्द्धकारंनवत्रकृत्यातिस्रोभवंतिताभिः पुरीषपदा
न्युपसंतनुयात्संचाक्षरत्राः पूर्वाणिपंचसर्वाणिवायथानिश्रांतंयोनि
स्थानेतुयथानिश्रांतंसपुरीषपदा३न्नमेनसंतानंस्वादोरित्याविषुव
तउपनोहरिभिः सुतमिन्द्रविश्वाअवीवृधंनितित्र्यस्तृचाअनुरूपाः प्रे च
दंब्रह्मेंद्रोमदाय॥ सत्रामदासइतिनिष्कैवल्यंपाङ्क्तः पूर्वेसूक्तेमरुत्वतीयेपा
ङ्क्तः निष्कैवल्येआयतुविष्णुबुन्नमेतयोरवसानेशातक्रतोसमप्सुजिदितिमरुत्व
तीयेशाचीपतेनेंद्रेतिनिष्कैवल्येनिष्कैवल्ये॥३॥ इतिश्रौतसूत्रेउत्तरषट्के प्रथमाध्यायः॥

१६

१६

हरिःॐ मू॥ षष्ठस्य प्रातःसवनैंद्रस्थितयाज्यानांपुरस्तादन्याः कृत्वौ"
भाभ्यामनवानंतोयजंतिष्टंवंनिद्रवपाणासः इंदवःसुखुमायातम
द्रिभिर्वनोतिहिसुन्वन्क्षयंपरीणासौमोखुवोऽअस्मदभितानिपौ
स्योपृणोऽअग्नेश्रणुहित्वमीळितोऽग्निंहोतारंमन्येदास्वंतं॥दध्य
ङ्हमेजनुषंपूर्वोऽअंगिराऽइत्येवमेवंमाध्यंदिनेध्यघौतुतत्रांन
वोनंपिबासोममिन्द्रसुवानमद्रिभिरिन्द्रायाहिघोरसुराऽअन
म्नतेतिषड्परिष्टात्तृचः स्तुयाजानांप्रेषमृतेसोयजेस्त्वंचा

नवानमुक्तः॥ इगं तैरसोयजेति पेष्यैदेवमेवयजंतिं तुभ्यं हिन्वानो वसि
ष्टगाः॥ अपः॥ इति द्वादशाः॥ यंजायतमनुषो धरीमणीत्याज्यैमेकेन द्वु
भ्यां च विग्रहौ स्त्रिभिरवसानं चतुर्भिः प्रणवौ यत्राऽर्धर्चंत्राः पारुछे
प्यै स्तीर्णबर्हिरिति तृचौ सुषुमायातमद्रिभिर्युवां स्तोमेभिर्देवयं
तो॥ अश्विनौ॥ वमेहः॥ इन्द्रहषंनिंद्रौ॥ स्तुश्रौवळ्ळोबूणो॥ अग्ने श्र
णुहि त्वमीळितो यैद्देवो सो दिव्यका दशास्थ्येयमददाद्रभसमृणा
च्युतमिति पञ्च॥ आंहूवैका च पंचमे॥ एकपातिन्यः॥ पोत्तमे॥ उक्त

मेन्द्रंचमभ्यासांऽअस्माक्षरानवी॥सपूर्व्योमहानांत्रयऽइंद्रस्यसोमाऽइ
तिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचरौयत्वंरथमिन्द्रंसयोवृषेन्द्रमरुत्वऽइति
तिस्रऽइतिमरुत्वतीयमिकेनाग्रेवसायद्वाभ्यांप्रणुयाद्वाभ्यामवसा
यद्वाभ्यांप्रणुयाद्यत्रपच्छःपारुच्छेप्यौरेवतंचेत्तच्छंरेवतीर्नःसधमा
देरेवांऽइद्वेवतस्तातेतिस्तोत्रियानुरूपाविन्द्रायात्सुपनःप्रघान्वस्या
न्नरेकऽइतिनिष्केवल्यमभित्यंदेवंसवितारमोण्योरित्येकातत्सवि
तुर्वरेण्यमितिद्वेदोषोऽआगाद्बृहद्गायद्युमद्धेत्याथर्वणी॥स्तुहिदे

वंसवितारं॥तमुष्टुह्यंनःसिंधुंसूनुंसत्यस्यसुवानं॥अद्वोघवाच्चंसुत्रो
वं॥सघानोदेवःसवितासाविषद्वसुपतिः॥७भेसुक्षितीसुधातुरिति॥
वैश्वदेवस्यप्रतिपदनुचरौ॥उद्धुत्यचोत्तमंसूक्तंत्रीणीदमित्थारौद्रमि
तिप्रागुपोत्तमायायेयज्ञेनेत्यावपतैतस्या॥ईर्ध्वेशः प्रागुत्तमायाः॥
ऊर्ध्वंचतुर्थ्याःत्रिष्टेत्रास्त्वास्वस्तिनोमिमीतामश्विनाभगः॥इतित
च॥इतिवैश्वदेवं॥१॥होत्रकाणांद्विपदास्विहोक्थ्येषुस्तुवते॥तदूऊ
र्ध्वमनुरूपेभ्योविकृतानित्रिंशल्पानिशंसेयुर्मैत्रावरुणस्या॥अनेत्वं

१८

नो॥३ अंतमो॥२ ग्ने भव सुषमिधा समिद्धः॥३ इति स्तोत्रियानुरूपौ वथवाल
खिल्या विहरेत्तदुक्तं षोळशिनाः सूक्तानां प्रथमद्वितीये पच्छस्तृतीयच
तुर्थे॥२ अर्द्धर्चशः॥३ ऋक्शः पंचमषष्ठे व्यतिमर्शं वा विहरेत्पूर्वस्य प्रथमां
पूर्वस्याद्वितीययातयोर्नां नर्चां प्रथमद्वितीयाभ्यां पादाभ्यामवस्येत्प्र
थमद्वितीयाभ्यां प्रणुयात्तृतीयोत्तमाभ्यामवस्येत्तृतीयोत्तमाभ्यां
प्रणुयादेवं व्यतिमर्शमर्द्धर्चशः॥३ उत्तरे॥४ एवं व्यतिमर्शमृक्शः॥३ उत्तरे
विपरिहरेदेवोत्तमे सूक्तगायत्रसर्वत्रैमानिवां भागधेयानीतिप्र

१९

गुप्तमायाऽ आहूय दूरोहणं रोहैर्द्रुं सं: शुचिषदिति पच्छाऽ ऽर्द्धर्च ऋ्रा त्रिप
याचतुर्थं मनवाने मुक्त्वा प्रणुत्या वस्यैतुन त्रिपयाऽ ऽर्द्धर्चशः पच्छऽ एव
सप्तममेत दूरोहणमावां राजानाविति नित्यमैाकाहिकं मिति नुद्रोडि
नोपथ महा वालखिल्दितान्येव षट् सूक्तानि व्यति मर्त्रं पच्छोवि हरेद्धति
मर्त्रीम र्धर्चश्रो व्यतिमर्त्रामृवक्थः प्रगाथांते बुचानुपसंतानं ऽगावा
नमेकपदा:ऽसैदिन्द्रो विश्वस्य गोपतिरिन्द्रो विश्वस्य भूपतिरिन्द्रो
विश्वस्य चेततीन्द्रो विश्वस्य राजतीति चतस्रः ऽ एकां महाव्रता दाहरेत्र

१९

यो विंशतिमष्टाक्षरान्पादान्महानाम्नीभ्यः सपुरीषाभ्यः षोळशिनोक्तः प्र
तिगरौऽन्यत्रैकपदाभ्यो वक्ष्यैकपदाऽअविहरं श्चतुर्थं शंसेत्समानम
न्यत्॥१२॥ ब्राह्मणाच्छंसिनेऽ इमानुकं भुवना सीषधामेति पंचाऽध्या वा
जं देवहितं सनेमेति स्तोत्रियानुरूपौ वपषाचऽ इन्द्रेति सुकीर्तिस्तस्या
र्धर्चशश्चतुर्थीमिथष्टषाकपिंशंसेद्यथा होताज्यायां चतुर्थे पङ्क्तिं शंसं
त्विहोंप्रणवांतश्च प्रतिगरौ द्वितीये पांक्तावसाने तस्मादूर्ध्वं कुंतापं त
स्यादितश्चतुर्दश विंशाहं निनर्दं शंसेत्तृतीये पादे षुदात्तमनुदात्तप

रैयस्त्वथमंतंनिनर्द्दैत्तदपिनिदर्शनायोदाहरिष्यामः॥ इदंजनाऽउपश्रु
त॥ नराशंसस्तविष्यते॥ षष्टिंसहस्रानवतिंचकौरमः आरुशमेषु
दद्महे॥ मोथामोदैवोमित्यस्यप्रतिगरः श्वतुर्द्दशयामेकेनद्वाभ्यांचवि
ग्रहः॥ शोषोधर्वेशोऽ एताऽअश्वाऽआप्लवंतेऽ इतिसमतिंपदान्यष्टाद
शौनवाद्यान्यलाबुकंनिखातकमितिसप्तैयदीहनत्कथंहनैस
र्यकारंपुनःपुनरितिचैतेविलतौकिरणौद्वावितिषळनुष्टुभौडु
दुभिमाहननाभ्यांजरितरोथामोदैवकोशाबिलेजरितरोथामो

२०

देवकोत्राबिलेजरितरोथामोदैवैरजनिग्रंथेर्धानांजरितरोथामोदैवौ॥
पानहिपादंजरितरोथामोदैवौत्तरांजनीमांजन्यांजरितरोथामोदैवौ॥
त्तरांजनीवर्त्मन्यांजरितरोथामोदैवेतिप्रतिगरः॥३ अवसानेषिहेत्थं
प्रागपागुदगितिचतस्रो द्विधाकारंप्रणवेनासंतन्वंनलाबूनिजरित
रोथामोदैवौं॥१ दृषातकानिजरितरोथामोदैवौं२ अश्वत्थपलाशांज
रितरोथामोदैवौं॥३ पिपीलिकावटोजरितरोथामोदैवौ४ मितिप्रति
गरः॥ प्रणवेखुक्षुगित्यभिगतः इति त्रीणि पदानि सर्वाणि वा यथानि

न्रूंतैंश्वाजरितरोथामोदैवपर्णशादोजरितरोथामोदैवगाशाफोज
रितरोथामोदैवेतिप्रतिगरोवीमेदेवाऽअर्कंसतेत्यनुष्टुप्पत्लीयीय
स्यतैंजरितरोथामोदैवहोताविष्टीमेनैंजरितरोथामोदैवतिप्रति
गरोयादित्याहजरितरोथामोदैक्षिणामयपूंनितिसप्तदशापद्रा
न्योंहजरितरोथामोदैवतथाहजरितरोथामोदैवेतिप्रतिगरोव्य
त्यासंमध्येप्रणवऽउन्नमेस्त्वमिन्दुशर्मरिणातैभ्वतेछंदस्तिस्रऽए
ताऽअनुष्टुभौपदस्याऽअंहुभेयाऽइत्याहनस्याऽआज्यायये।

क्रा श्च तुर्थैक एन्नरो यद्द्वा प्राचीरजगंनेतिवेते॥ इ २ इइइइइई २ इइइइ
इइई २ इइइ। किमयमिदमाहो २ ऊ ऊ ऊ २ मोथा मोंदेवा मित्र्यासां
प्रतिगरो दधिक्राव्णो ३ अकारिषमित्यनुष्टुप्सुतासोमधुमत्तमा।
इति वत्सो ४ वद्गो ५ अंशुमतीमति छन्दितितिस्रो ३ छोम २ इंद्रमिति
नित्यमेका हिकौ॥ २॥ अथाछावाकस्य प्रव २ इन्द्राय वृत्र हंतमायेति
स्तो त्रियानुरूपा वथैवयामरुद्वत्को वृषाकपिनो॥ ऊ २ ऊ ऊ ऊ
ऊ ऊ ऊ २ ऊ ऊ ऊ ऊ ऊ ऊ ऊ २ ऊ ऊ ऊ मदे मधो मर्दस्पम

२२

दिरस्यमदैवी॰ ३ मिथामोदैवोभि त्यस्यव्रतिगारः ३ ऋतुर्जनि
त्री ३ इतिनित्यान्येकाहिकान्यिवमुक्थानियत्रयत्राद्बिपदास्तुवीरन्नि
त्याशिल्पंत्विदमहर्विश्वजिद्धृतौ चेदग्निष्टोमीयद्दिवीक्थ्ये षाद्बिपदास
स्तुवीरन्माध्यंदिनः ३ एवोध्वमारंभणीयाभ्यः प्रकृत्याशिल्पानिद्वंद्वं
सेयुबोर्ह्दतान्येवरक्तानिवालखिल्यानांमैत्रावरुणः सुकीर्त्तिंब्रा
ह्मणाच्छंसीदृषाकपिंचपङ्क्तिशंसंपोतानेयः ३ इन्द्रेसच्छावाकः प्रत्येव
योमरुदित्येतदावक्षतेहोतेवयामरुत्वमाग्निमारुतेपुरस्तान्मा

२२

रुतस्यैष छः समा समुत्तमेपदे षष्ठेत्वेव ए ध्याहेन्य हरहः३ शस्य स्येक
भूयसीः३ शास्त्वां मित्रावरुणो द्वारोहणं रोहैत्सं पातस्तृक्तः एकाही भव
त्सुनेस्यैकाहीभवत्स्वहर हः३ शस्यानिनारं भणीयानकहेतः कहृतां
स्यानैनित्यान्यगाथां छस्त्वौसं पानानेवसपात वैत्स्वहीनसूक्तानी
तरेषु ततोत्यान्येकानिसंपातवत्सु तुसर्वस्तोमेषु पाकृतैवैकाहैः
हीनसूक्तान्यादितस्तृतीयानिसाम सूक्तानिसद्रगाथानिसर्वद
छेषु पृष्ठ्यानिषष्ठेसस्थाः३ अग्निष्टोमः प्रथमेषोळशी चतुर्थे मुक्थ्याः

२२

ऽइतरऽ इन्निष्टुब्भ्यः प्रत्यक्षष्टुभोऽन्येः परोक्षष्टुभः ऽ एतैर्वोपसृष्टैर्वैरूपादी
नामभावे ष्टुब्भ्यस्तोमः पवमाभावेऽ आपक्र्यं ष्टुब्भ्यस्तनूष्टुब्भ्यो हि तु
श्वेष्ट्येतनो धसे ॥४॥ अभिजि हू हस्तष्व ऽ३ भयसामीय येपिरथंतर
यत्तायत्तीयस्य स्थाने पिबवांस्त्वि हू सामभ्रगाथः पिबा सोमं लभु
ष्टुहीतिमध्यंदिने स्तयोरेकाह्निके पुरस्तादन्येवाशारे युरितेऽ एवै
तैर्गीतमः स्तरदशा लास्टच्छ स्ययावयोयायावत्यः कुशानानवतो दे
शतो वा नि कैवल्येनावेति स्तू कौम ध्यंदिनास्युरि लि मरुया

२२

यौमरुत्वतीयस्योक्थमेविपरीतौचातुर्विंशिकंतृतीयसवनमभिप्लवस्य॥ पूर्व
स्वरसामानःस्वराणिखिहएछानितेषांस्तोत्रियायज्ञायथाऽअपूर्व्यमत्स्य
पायितेमह३एमेनंप्रत्येतनैत्यायेवासर्वेषांवियंघत्वासुनावंतं३इतिति
स्रोबृहत्सोयस्तेसाधिष्ठोवस३इतिषड्नुष्टुभ३इत्यनुरूपास्तोत्रिय
येयथायुक्ताबृहतीस्तथानुरूपेस्वायीन्येतानियथाबृहद्रथंतरे॥६॥
विषुवांदिवाकीर्त्यमुदितेप्रातरनुवाकःपथ्यापान्ऽअमर्त्य३इतिष
ट्धाय्याःसामिधेनीनांसौर्यःसवनीयस्योपा[illegible]र्थःसोमापौष्ण

वासंसमुद्रादूर्मिरित्याज्यं त्वंसुमेषंकयाश्चभेतिवृमरुत्वतीयंमहादि
वाकीर्यं पृष्ठंविभ्राड्बृहत्पिबतुसोम्यंमधु॥ नमोमित्रस्यवरुण
स्यचक्षसऽइतिस्तोत्रियानुरूपौयद्दिबृहद्रथंतरैपवमानयोःकु
र्युर्योनीऽएनयोःशंसेद्रथंतरस्यपूर्वामायेभवतोऽन्याभिरपि
संनिपातऽउत्तममस्त्विहसामपृगाथौनृणामुत्वानतगीर्भिःकु
र्वैरितिनिस्तोत्रियस्तामश्वगोऽभिप्रियंमेषंमिन्द्रस्यनुवीर्याणीति
तस्मिन्नैन्द्रीनिविदंशस्त्वात्रींसेदेवातराणिषट्दिवश्चिदस्यसु

२५

२५
शिव

तःऽइत्वमिषत्रपूर्वःर्दृषामर्दःप्रमंहिष्ठायत्यमूषितीहृता
ह्र्यंमंततंस्तस्येकंत्रास्वाऽहृयदूराहणंराहेंदितिनिषे
वल्यंविकर्णंचेहुलसामोर्ध्वमनुरूपांत्तंवोदस्मृती
षसंमभिप्रवःसुराधसमितिब्राह्मणाछसींत्वेपतनो
धसेयोयोनीत्रांसेन्नोधसस्यपूर्वांश्येतस्यात्तसमि
तद्धोत्रकाणांयोनिस्थानेंपञ्चत्रगाथःआक्रानमि

नाभ्यस्तत्पंचाहावपरिमितत्वादुत्तमेनाभिक्लृविकेनोक्तं
तृतीयसवनमैकाहिकेतुप्रतिपदनुचरौभ्यासंचयत्ता
पृतीयस्यस्थाने एक्षस्य वृष्णोऽअरूपस्यनूसहऽइति
स्तोत्रियानुरूपौमूर्द्धानंदिवोऽअरतिंपृथिव्यामूर्धा
दिवोनाभिरग्निःपृथिव्याऽइतिवाऽन्यासुवेदेवंलिंगा
स्वतोनुरूपःऽआवृत्तास्वरसामानः॥७॥विश्वजि

२५

तोग्निंनरः॥ इत्याज्यैश्चतुर्विंशोनमध्यंदिनोवैराजंतुपृष्ठंसन्यू
खंबृहतश्चयोनिंप्रागैरूपयोन्याहोत्रकाणांपृष्ठानिद्वा
धरवैरूपरैवतानितियोनीः॥ त्रंसंतिवामदेव्यस्यमैत्रावरु
णः॥ उक्थेब्राह्मणाच्छंसिनः॥ कालेयस्याच्छावाकः॥ एकाहिकै
स्तोत्रियाभिर्यौनीताः॥ अंतरेणकद्वतश्चैतेषामेवपृष्ठा
॥ नांसामप्रगान्तत्रामदासोयोजातः॥ एवाभूरेकइतिसाम

सूक्तानि पुरस्तात्सूक्तानामुक्तं तृतीयसवनमुत्तमेन षष्ठ्याह्नः का
हिकौ तु प्रतिपदनुचरौ बृहद्रथंतरे अग्निष्टोमसाम त्वमग्ने यज्ञाना
मिति तिस्रो त्रियानुरूपौ वितिनवरात्रेः सर्वेऽग्निष्टोमा उक्थ्याने
कैस्वरसाम्नो द्वितीयमभिप्लविकं गौरायुरुत्तरं त्र्यहकॢप्तेः पूर्वस्मा
त्र्यहात्सवनत्रयोयथांतरं गौरायुरुत्तरात्सब्रहकॢप्तेषु गौरायुभ्योः
त्रेभ्यो आयुर्द्वारारात्रे छयैः षडहः पूर्वत्र्यहः पुनः शंछ द्रोमानत्वत्रस्था
पि वैरूपं तृतीये

प्रथमस्यछंदोमिकस्योद्दिपूक्तोमध्यंदिनौवेषुवतेनिविद्धानेपूर्वेचद्वि
तीयस्यत्र्यंसामहौमहृश्चित्वामिन्द्रपिबासोममभितमस्यग्रावाहथि
वीमहाँ३इन्द्रोनृवदितिमरुत्वतीयंमपूर्व्यापुरुतमानितांसुतेकी
र्तिंत्वमहाँ३इन्द्रयोहदिवश्चिदस्यत्वंमहाँ३इन्द्रतुभ्यमितिनिष्केव
ल्यंतृतीयस्येन्दुस्वाहागायत्सामगीतिछाहरीप्रमंदिनैऽइमा३उवे
तिमरुत्वतीयंसंचत्वेजग्मुरितिसूक्तैःआसत्योयात्वहंमुवैलल३
इन्द्रियमितिनिष्केवल्यमायाहिवनसेमातुकैर्वग्नुरेकः३इतिद्विप

दासूक्तानि पुरस्ताद्वैश्वदेवसूक्तानामिति नु समूह्य ॥७॥ व्यूळ्हे च्छन्दस्य
स्योत्तरे त्र्यहे मध्यंदिने षु गायत्रीस्तृचानुपसंशस्य तेषु निविदो दध्या
दिमं नु मायिनं हुवे त्यमु वः सत्रासाहमिति मरुत्वाँऽ इन्द्र मीढ्वस्त्वमिन्द्र वा
जयामस्य यं हयेन वाऽदू दंसु पनो हरिभिः सुतमिति त्रैष्टुभान्येषां
तृतीयसवनानि चतुर्थेऽहन्या देवो यातु प्रशावेति वा सिद्धं प्रऽ क्षत्सुभ्यः
श्रुष्ट्यै क्षितिर्वैश्वदेवं वैश्वानरस्य सुमतौ कऽईं व्यक्ताऽ अग्निं नरऽ उ
त्याग्निमारुतं मह्याद शोत्तमे वै विराजो द्विपदाऽ एकादश मारुतेऽ एक

विंशतिर्वैश्वदेवसूक्तैं पंचमस्योदुष्यदेवः सविता दमूना ५ इति तिस्रो म
ही द्यावापृथिवी ३ इह ज्येष्ठे ३ इति चतस्रः ३ ऋभुर्विभ्वा स्तुषे जनामिति वै
श्वै देवं हविष्पांतं वपुर्नुतदग्निर्होता गृहपतिः सराजेति तिस्रः ३ इत्या
ग्निमारुतं मुत्तमा वैश्वदेवसूक्तैः साध्यासोत्तमाजातवेदस्ये सर्वे त्रो
ध्यासानुपसमस्य पृणुयात् षष्ठस्योदुष्यदेव ३ इति गासीमदंकि
मुश्रेष्ठ ३ उपनो वाजा ५ इति त्रयोदशार्न्यैवंचतस्रः श्वैवैश्वादियसू
क्तैत्रचपंत्यमुद्धरेदिति वैश्वदेवंमहश्चरुष्ठं मध्योयोनामं ॥ स

२८

प्लुषेत्याग्निमारुतमिति पृष्ठ्यः॥१८॥अथ छंदोमाः समुद्रादूर्मिरि
त्याज्यमा वायो भूष शुचिपाउप नः प्रयाभिर्यासि दाश्वांसमच्छो
नो नियुद्भिः शतिनीभिरध्वरं प्रसोता जीरोऽअध्वरेष्वस्थात्ये वा
यव इंदुमादनासो यावांछतं नियुतो याः सहस्रमित्येकपाति
न्यः प्र यद्वां मित्रावरुणा स्पूर्धन्ना गोमता नासत्या रथेनो देव श
वसा याहि शुष्मिन्निन्द्रवायू येषु देवयंतोऽश्वं चंद्रक्षोदसा धायश्च
ससवाऽएषेति प्रउगं माध्यंदिने सूक्ते विपरिहरेत्तरयोर्निविदो

२८

द्ध्यादित्यसन्तरयोश्चतुर्थपंचमे॥ अभिलादेवसवितः॥ प्रितांयज्ञस्य शं
भुवा॥ यं देवा यजमानः इति तृचौ॥ ऐभिरग्ने दुवः इति वैश्वदेवानि
त्यानि द्विपदा सूक्तानि वैश्वानरो॥ अजीजनदित्येकासविंशत्युं प्रति
चाकू प द्वन्तूनुत्स्वंजनते वृत्री॥ यज्ञस्य वयं॥ अन्तितरंत्रा॥ त्वया पावक दीदि
ह्यग्ने वैश्वानरस्य मतूा॥ अमर्त्यं निभिरसहुतः॥ प्रयद्वस्त्रिष्टुभं दूतं वः
इत्यानि मारुतौ॥६॥ द्वितीयस्याग्निं वो देवमित्याज्यं कुविदंग नम
सायेद्धघासः॥ पीवो॥ अन्नां रयि वृधः सुमेधाः॥ उछन्नुषसः सुदिनाः

२९

अरिष्टाः इत्येकपातिन्यः शंतातीतानदभायगोपायावन्नरस्तन्वोया
वदोजः इत्येकाहेद्वे प्रतिवांसूरः उदितेसूक्तैधेनुः प्रत्नस्यकाम्यंदुहा
नोब्रह्मणः इन्द्रापयाहिधिहोनृर्ध्वोः अग्निःसुमतिंवस्वोः अश्रैदुत
स्यानःसरस्वतीजुषाणेतिषृष्टः ॥ हिरण्यपाणिमूतयः इतिचतस्रो
महीद्यौः पृथिवीचनोयुवानापितराधुनरितिन्नचौदिवानामिदंवः
इतिवैश्वदेवंमूर्तावांनंवैश्वानरमृतस्युज्योतिषस्पति॥ अजस्रंघर्म
मीमहे॥ दिवोपृष्टोः अरोचताग्निर्वैश्वानरोमहान्॥ ज्योतिषाबा

यतेमः॥ अग्निः पूर्व्ये सुधामस्सु कामो भूतस्य भव्यस्य॥ सम्राळेको विराज

ति॥ क्रीळंवः शर्द्धोऽग्नेमळे त्वा यानि मारुते॥ १०॥ तृतीयस्याऽगन्म मंहे

त्याज्यं पूर्वीरस्या श्रुचयोदद्भिरेतैते सत्येन मनसा दीध्यानाद्दिविक्ष

यंतारजसः पृथिव्यामाविश्ववारा श्विनागतंनोऽ यंसोमऽइन्द्रतुभ्यं

सुन्वेऽआतुप्रबास्लाणोऽअंगिरसोनक्षंतेसरस्वतींदेवयंतोहवंतेऽ

आनोदिवोबृहतःपर्वतादासरस्वत्यभिनोनेषिवस्यऽइतिप्रऽउ

गमिकपातिन्य॰उन्नमोदिवोऽआमाम्त्रवांमहिद्यवीऽअभीतितन्वा॥

२०

विन्दु॒ऽ इ॒षेद॒दा॒तु॒नस्त्ते॒नोर॒त्नानि॒ धत्त॒ने॒त्ये॒का॒द्बैव॒ये॒त्रिं॒श॒ती॒ति॒वै॒श्व॒दे॒
वै॒वै॒श्वा॒न॒रो॒न॒ऽ ऊ॒त॒यु॒ऽ आ॒प्र॒या॒तु॒प॒रा॒व॒तः॥ अ॒ग्नि॒र्नः॒सु॒ष्टु॒ती॒रु॒प॥
वै॒श्वा॒न॒रो॒न॒ऽ आ॒ग॒म॒द्दि॒मं॒य॒ज्ञं॒स॒जू॒रु॒प॥ अ॒ग्नि॒रु॒क्थे॒न॒वा॒ह॒सा॥
वै॒श्वा॒न॒रो॒ऽ अं॒गि॒रो॒भ्यु॒स्तो॒म॒ऽ उ॒क्थं॒चु॒चा॒कु॒न॒त्॥ ऐ॒षु॒द्यु॒म्नं॒स्व॒र्य॒म॒त्॥
म॒रु॒तो॒य॒स्य॒हि॒ प्रा॒ग्न॒ये॒वा॒च॒मि॒त्या॒ग्नि॒मा॒रु॒तौ॥ ४५॥ द॒श्रा॒मे॒ह॒न्य॒नु॒ष्टु॒
भां॒स्था॒ने॒ऽ ग्निं॒न॒रो॒दी॒धि॒ति॒भि॒र॒र॒ण्यो॒रि॒ति॒त॒च॒मा॒ग्ने॒ये॒क्र॒ता॒ऽ ऽ
षा॒ऽ अ॒प॒स्व॒सु॒र॒त्त॒म॒ऽ इ॒ति॒प॒च्छो॒द्वि॒प॒दां॒त्रि॒रु॒ष॒स्यं॒ऽ आ॒श्च॒भ्रा॒या॒त

२०

मश्विनास्वश्चेतितृचमाश्विनेक्रतौ॥ स्तोकसूक्तस्यौ द्वितीयतृतीययोस्थाने॥
ग्नेघृतस्यधीतिभिरिंरुभेसुश्चन्द्रस पिंबऽइत्येतौ॥ इदमापःप्रवहतेत्येतस्या
स्थाने॥ आपोऽअस्मान्मातरःशुंधयंत्वित्य च्छावोऽअग्निमवसेप्र
त्यस्मान्इतितृचयोस्थाने॥ घानःक्षीरक्षोन्विषंप्रतिस्तुतायवोघ्रष
दितितृचावच्छावाकः॥ परित्वाग्नेपुरंवयमित्येतस्यास्थाने॥ ग्नेहंसि
न्यंत्रिणमित्युत्तिष्ठतावपश्यतेत्येतस्यास्थाने॥ उत्तिष्ठंनोजसोस
हेसुरुविच्छोविक्रमस्वेतिघृतयाज्यास्थाने॥ यामित्रोनक्षेयो

३१

घृतासुतिरित्यहरहश्वाहर्गणेषुयत्रैतदहस्यात्स्विनीवात्याऽअभ्यस्येदि
त्येकेनाऽस्मिंनहनिकेनचित्कस्यचिद्विवाच्यमधिवाक्यमित्येतदाचक्षते॥
संज्ञायेबर्हिर्वेदिंस्वाध्यायप्रयोगोऽन्तर्वेदीत्येकेनव्यंजनेनोपहितेनवा
र्थः प्रत्यासित्वाज्ञायश्चित्तंसुहुतुरग्नेनमद्याश्वंनस्तोमैरित्याज्यंपंचाक्ष
रेणाधिग्रहोदशाक्षरेणवाऽत्वारथंययथोतयऽइत्सेतस्यास्थानेत्रिक
डुकेषुमहिषोयवाशिरमितितिसखायऽआशिषामहीतितिस्त्रऽउष्णि
हो मरुत्वांऽइन्द्रेतिमरुत्वतीयैकपानाश्चित्रऽआसुवदित्येतासुरथंतरंए

३१

छंतस्ययोनिंत्रांसैंहूहतश्चगारिर्दत्रारात्रेयुग्मान्वयत्वांत्ताक्ष्यैर्णैकपदा२
उपसंज्ञास्यं३ ऋगावानमेकपदाः त्रांसैंदिन्द्रोविश्वस्यगोपतिरितिचत
स्त्रं३ उत्तमयोपसंतानोयं३ इन्द्रुसोमपातमः२ इतिषळुछिहौयुध्मस्य
त३ इतिनिष्केवल्यंतत्सवितुर्वरेण्यीमहे२ इत्येतस्यास्याने१ अभित्यंदेवंस
वितारमोण्योरित्यष्टक्षणः३ इत्याभेर्वंपश्वानतायुमितिद्वेपदंसमि
द्धमग्निंसधाभिरागणा३ इतितृचश्चंद्विप्रतीकंजातवेदस्यंचतुर्थेनव्यू
ह्रस्यैतराणिस्तृक्तानिवामदेव्यमग्निष्टोमसामा३ अग्निंनरोदीधिति

भिररण्योरितिस्त्तात्रियेनुरूपावग्निष्टोम ऽइदमहरूर्ध्वं पत्नीसंयाजे
भ्यः ॥११॥ गार्हपत्येजुहुतीहरमेहरमध्वमिहष्टतिरिहस्व धृतिरग्ने
यादृस्वाहावाळित्याग्नी ध्रीयऽ३पसृजंघरुणंमालूरंघरुणोधर्यं
न्नः ॥ रायस्योषमिषमूर्जमस्मासुदीधरत्वाहेतिसदः प्रसृप्यमा
नसेनस्तुवतैयर्हिस्तुतंमन्येतांऽध्वर्यवित्याक्रुयीतहोहोतरितीतरेऽ
आयंगौः पृश्निरक्रमीदित्युपांशुंतिस्रः पराचीःत्रास्त्वौब्यारव्यारस्व
रेणाचतुर्होतृन्व्याचक्षीतदेवागाऽऽऽध्वर्योःप्रजापतिर्गृहपतयः

सत्रमासतोंहोतस्तथाहोतरित्यध्वर्युः॥प्रतिगृणात्यावसितेवसितेदशासु
पदेषुतेषांचित्तिःस्रुगासी३त्॥चित्तमाज्यमासी३त्॥वाग्वेदिरासी३
त्॥आधीतंबर्हिरासी३त्॥केतोऽअग्निरासी३त्॥विज्ञातमग्नीदासी३
त्॥प्राणोहविरासी३त्॥सामाऽध्वर्युरासी३त्॥वाचस्पतिर्होतासी३
त्॥मनउपवक्तासी३त्॥तेवाऽएतंग्रहमगृह्णत॥वाचस्पतेविधेना
मन्॥विधेमतेनाम॥विधेस्त्वमस्माकंनाम्नाद्यांगच्छ॥यांदेवाःप्र
जापतिगृहपतयऽऋद्धिमराध्नुवंस्तामृद्धिंरात्स्यामऽइत्यपवजत्य

२२

ध्वर्युरथ प्रजापतेस्तनूरितरऽउपांश्वनुद्रवतिब्रह्मो शंचांनादाचांनप
त्नीचभद्राचकल्याणीचांनिलयाचापभयाचांनामाचा प्याचांनाद्दष्याचा
चाप्रतिद्दष्याचांपूर्वाचाभ्रात्तव्याचेतितन्वो॥निर्गहपतिरिहैकऽआ
हुः॥सोस्यलोकस्यगृहपतिर्वायुर्गृहपतिरितिहैकऽआहुःसोंतरि
क्षलोकस्यगृहपतिरसौवैगृहपतिर्योसौतपत्येषपतिर्ऋतवोगृ

॥ २२

हाः॥येषांवैगृहपतिंदेवंविद्वान्गृहपतिर्भवतिराध्नोतिसगृहप
तीराध्नुवन्तितेयजमानाः॥येषांवाऽअपहतपाप्मानंदेवंविद्वान्गृ

हृपतिर्भवेत्यप्सग्रहपतिः पाप्मानं हतेपतेयजमानोः पाप्मानं घ्नतेऽध्व
र्योऽभरात्स्मेस्रुच्चैरेषायाज्येषवषट्कारोनानुवषट्करोत्युक्तंवद्का
रानुमंत्रणीमरात्स्महोतरित्यध्वर्युः प्रत्याहमनसाध्वर्युर्यहंग्रहीत्वोम
नसाभक्षमाहुरतिमानसेषुभक्षेषुमनसोपक्ञानभक्षणोमनसा
स्तानमाप्याय्यौदुंबरींसमन्वारभ्यवाचंयच्छंत्यानक्षत्रदर्शनात्तत्रा
नधरान्याणीश्विकीर्षेरैहृश्यमानेषध्वर्युसुखाःसमन्वारभ्याःस
र्पत्यानीर्थेदेशाद्धुवंतमिन्द्रापर्वतापुरोयुधेतिजंपतेतोऽध्वर्युप्रथेने

३८

त्येकैर्दक्षिणस्य हविर्धानस्याऽधोक्षेणोत्येकैर्ग्रावाप्यवरान्हृत्वा वा तं वि
सृजंते यदि होनमकर्म यदत्यरीरिचाम। प्रजापतिं न त्पितरमध्य
त्वित्यथ चं निह्नवंते वा गेतु वागु पेतु वागु प मे तु वाभि सुब्कर दे रौ सुब्र
ह्मण्यां त्रिशाहूयेवा चं विसृजंते नित्यस्त्विह वाग्विसर्गः एतावत्सात्रं हो
त्रकर्माऽन्यत्र महाव्रतात्तदेषाभियज्ञगाथा गीयते। अतिरात्रश्चतुर्वि
शं षळहाव भिजित्स्वराः॥ विषुवान्विश्वजिच्चैव षळ्दोमो दशमं व्रतं॥
प्रायणीयश्चतुर्विंशं पृष्ठ्योभिप्लवः एव च। अभिजित्स्वरसामानो वि

३८

॥ ष्टुन्विश्वजित्तथा ॥ छंदोमाद्दशमं चाहः ब्रह्ममंतु महाव्रतं ॥ अहीनैकाहः सत्रा
णां प्रकृतिः समुदाहृयते ॥ यच्चान्यधीयते पूर्वं धीयतेतं प्रतिग्राममस्य हानि
पंचविंशतिर्यैवै संवत्सरो मितः ॥ एतेषामेव प्रभवस्त्रीणि षष्ठिशतानि
यदितिलये केचन छांदोग्य बाह्वृच्यर्य वेवाहो चामशाः समाम्नातानतां
कुर्याद् ऋत्वनत्वाड्डौ चस्य छंदोग प्रत्ययं स्तोमस्तोत्रियः पृष्ठं संस्थैस
ध्वर्युप्रत्ययं तु व्याख्यानं कामकालदेशाद्दक्षिणानां दीक्षोपसत्सु सव
संस्थोत्थानानामितावत्वं हविषामुच्चैरुपांशुतायां हविषां वानुप्र

१९

र्वमितेभ्यऽ एवा होभ्योऽ हीनैकाहान्पश्चादुत्तरान्व्याख्यास्यामः ॥ १२ ॥
एतद्धिदं ब्रह्मचारिणमनिराकृतिनं संवत्सरावमं चारयित्वा व्रतम
नुयुञ्ज्यादनुक्तो त्रीनेव ब्रूयादुत्तरमहर्महानाम्नीरयित्वा ब्रूयने
पूर्वपक्षे श्रोष्यन्न्वहिर्ग्रामात्स्थालीपाकं तिलमिश्रं श्रपयित्वाऽऽचार्या
यवेदयीत विदिते व्रतसंज्ञायान्त्यच्छ्वाल्लघुमात्रा च्चेदा प्रकारितास्व
रन्वारब्धे जुहुयादग्ना प्रुमिश्चरति प्रविष्टऽ ऋषीणां पुत्रोऽधि
राजऽ एषः ॥ तस्मै जुहोमि हविषा घृतेन मादेवानां मोमुहद्भागधेयं

१९
शिव

मोऽअस्माकंमोमुहुर्भागधेयंस्वाहा ॥ यातिरश्चीनिपद्यतेऽहंविधरणीऽ
इति ॥ तांत्वाघृतस्यधारयायजेसंराधनीमहंस्वाहा ॥ यस्मैत्वाका
मकामायवयंसम्राड्यजामहे ॥ तमुस्मभ्यंकामंदत्वाथेदंत्वंघृतंपिबस्वाहा ॥
अयंनोऽअग्निर्वरिवःकृणोत्वयंमृधःपुरऽएतुप्रभिंदन् ॥ अयंशत्रूंजय
तुजर्हृषाणोऽयंवाजंजयतुवाजसातौस्वाहा ॥ असूयंतेसेचानुमत्यैवुस्वा
हा ॥ प्रदात्रेस्वाहा ॥ व्याहृतिभिश्चपृथग्घुत्वाऽहेतंस्थालीपाकंसर्वमश्ना
नेतिमुक्त्वंतमपामंजलिंपूर्णमादित्यमुपस्थापयेत्त्वंव्रतानांव्रत

३६

पतिरसि व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तेन शकेयं तेन राध्यासमिति समाप्य संमील्य वाचं यच्छेत्कालमभिसमीक्षमाणो यदा समयिष्यात् आचार्येणो करान्नमध्यायोपपादना त्रिरात्रं वा नित्याध्यायेनैतमेव कालमभिसमीक्षमाणः आचार्ये हि तेन वा समस्तात्रिः प्रदक्षिणं शिरः समुखं वेष्टयित्वा हेतं कालमेवं भूतो स्वप्न वेति तं कालमस्य पैनासीताद्वक्ष्यमाणे अपराजितायां दिश्यग्निं प्रतिष्ठाप्याऽसि मुदककमंडलुमश्मानमित्युत्तरतोऽग्नेः कृत्वा वसतरीं प्रत्यगुदगसंश्रयणे बध्वा पश्चादग्ने

३६

राचार्यस्तूष्णीमुपविश्योदपराजितां दिशमभिसमीक्षमाणो ब्रह्मचारी त्वेषा
न्वशिमज्य प्रदक्षिणमग्निमाचार्यं च कृत्वोपसंगृह्य पश्चादाचार्यस्योपवि
श्योत्तरेणैव प्रत्यग्दक्षिणाभिसमीक्षमाणः पृष्ठेन पृष्ठं संधाय ब्रूयात्सपु
नसा महानाम्नीर्भोः अनुब्रूहीति पुनः पृष्ठानुक्रोशिनैनं मीत्येवोनुब्रूया॥
त्सपुरीषपदास्त्रिरनूच्योन्मुच्योष्णीषमादित्यं समीक्षयेन्मित्रस्य त्वा चक्षु
षा प्रतीक्षे मित्रस्य त्वा चक्षुषा समीक्षे मित्रस्य चक्षुषानुवीक्षे इति दि॥
शः ससंभाराः पुनरादित्यं मित्रस्य त्वा चक्षुषा इति पश्यामि योऽस्मान्द्वेष्टि

यंचवयंद्विष्मस्तंचक्षुधोद्वेतु॥ऽ॥ छ्वितिभूमिमुपस्पृश्यौदग्नः ऽ ब्रह्मानमः ऽ ऽ
ब्रह्मानमः ऽ ऋषिभ्योमंत्रकृद्भ्योमंत्रपतिभ्योनमोवोऽअस्तुदेवेभ्यः शिवानः
शंतमाभवसुमृडीकासरस्वतिमातेव्योमसंदृशि॥ भद्रंकर्णेभिः शृणुया
मदेवाः शंनः इन्द्राग्नीभवतामवोभिः स्तुषेजनं सुव्रतंनव्यसीभिः कयानश्चि
त्रः आभुवदितिसर्वाः स्योनापृथिविभवेतिसमाप्यसमानं संभारवर्जं
मेधद्वयोः स्वाध्यायधर्मः आचार्यवदेकः फाल्गुनाश्रवणायां अनधी
तपूर्वाणामध्यायस्तेष्वाध्यधीतपूर्वाणामधीतपूर्वाणां॥ इतिसू०३०द्वितीयः॥

इरि॰ ॰ ॰ रेमूा ३ कं प्रकृतयोः हीनैकाहाः सिद्धेरहो ॰ रक्रमा ॰

॰ दै ॰ त्तिकाहा ज्योतिष्टोमो द्वादशरात्रानदक्षिणोस्तिन त्रास्यमेका ॰

॰ विपरीतेद्व्यहानांत्र्यहाणां ॰ ष्यत्र्यहः पूर्वोभि प्लुवत्र्यहो वैव

॰ म्यद क्षिणाः॥ अर्वाग तिरात्रेभ्यः साहस्राः स्वतिरात्राद्व्यहास्त्र्यहा

॰ नूयां सत्र्यहा दहीनाः सहस्रंतेषां त्र्यहे त्रसंख्यायान्वहंततः सह ॰

क्षि ॰ सेमावत्वेव दै ॰ ॰ रेपुरे तिरिक्तास्तूत्तमे धिकाः॥ अतिदिष्टानां स्ते ॰

॰ छ संस्यान्यत्वा दन ॰ भावो नित्यानैमित्तिकौ रामाध्यं दिने ॰ ॰

२८

छे वल्यैस्तोमकारितंत्रास्यंतत्रोपजनैस्तार्क्ष्यवर्जमध्ये सूक्तानां हानौ ततऽ
रोद्धारो ये वीक्षि ह्तनस्तोमास्युस्तच्चऽ एवतत्र सूक्तस्याने चुयथानित्या
निविदोऽभ्युदियात्॥३॥ उक्तानि चातुर्मास्यानि सोमान्वक्ष्यामः पर्वणां
स्थाने यूपकानेके परिधौ पशुं नियुंजंति वैश्वदेव्या स्थाने प्रथमं एष्या
र्जे निष्ठाऽग्नऽग्ने जत्रः इतिमध्यंदिनेऽऐकाहिका होत्राः सर्वत्र प्र
थमसांपातिकेषु हः स्वैकाही भवत्तु वैश्वानर पार्जन्येहविषीऽअग्नी
षोमीयस्य पशोः पशुपुरोळाशोन्वायातयेयुः प्रातःसवनिकेषु पु

२८

रोळाशेषु वैश्वदेव्या हवींष्यन्वायातयेयुर्वैश्वदेवः पशुर्बार्हस्पत्यानूबं
ध्यो वरुणप्रघासस्थाने इह अत्र स्याद्ः प्रातःसवनिकेषु पुरोळाशे
षु वरुणप्रघास हवींष्यन्वायातयेयुर्मारुतवारुणो पशू मैत्रावरुण्य
नूबंध्याग्निष्टोमऽ ऐन्द्राग्नस्थाने साकमेधस्थाने त्र्यहोतिरोत्रांतौ द्विती
यस्याक्रोतु सवनं पुरोळाशेषु पूर्वेद्युर्हवींषि निवृत्तीयेहत्सु पांश्वंतर्यामो
ऋत्वीपोर्णदर्वं प्रातःसवनिकेषु कैक्षिनं माध्यंदिनेषु माहेन्द्राण्यंतरेण
घृतयाज्ये दक्षिणे मार्जालीये पित्र्यातत्रोपस्थानं यथोनाति प्रणीतै

२९

चरतामनूबंध्यायाः पशुपुरोळाशाः॥ आदित्यमन्वायातनयेषुराग्नेयेंद्रा

ग्नेकादशिनाः पशवः सौर्यानूबंध्याग्निष्टोमेः शुनासीरीयायास्यानैश्रा

तः सवनिकेषुपुरोळाशेषुशुनासीरीयायाहवींष्यन्वायातनयेषुर्वाय

व्यः पशुराश्विन्यनूबंध्याश्चहैपंचात्राछोदक्षिणाः॥॥अथराजसूयाः

पुरस्तात्फाल्गुन्याः पौर्णमास्याः पवित्रेणाग्निष्टोमेनाऽभ्यारोहणीये

नयेजेतपौर्णमास्यांचातुर्मास्यानिप्रयुंक्ते नित्यानिपर्वाणिचकाम्यां

तुपर्वांतरेषुचरंत्यहविर्पर्ययंपक्षविपर्ययंवासंवत्सरांतेसमानप

२९

क्षेभिषेचनीयेदशपेयाऽउक्थ्यौबृहत्स्तुभउभयसामाभिषेचनीयः संस्थि
तेमरुत्वतीयेदक्षिणतऽआहवनीयस्यहिरण्यकशिपावासीनोभिषि
क्तायपुत्रामात्यपरिवृतायराज्ञेशौनःशेपमाचक्षीतहिरण्यकशिपा
वासीनऽआचष्टेहिरण्यकशिपावासीनःप्रतिगृणातियशोवैहिर
ण्यंयशसैवैनंतत्समर्द्धयत्योमित्यृचःप्रतिगरऽएवंतथेतिगाथायोऽ
ओमितिवैदैवंतथेतिमानुषंदैवेनचैवैनंतन्मानुषेणचपापादेनसः
प्रमुंचतितस्माद्योराजाविजितीस्यादप्ययजमानऽआख्यापयै

नैवैतच्छ्रोनः ज्ञोपमाख्यानैंनहास्मिंनल्पंचनेनः परिशिष्यतैसहस्रमा
ख्यात्रेदृघाछ्तंप्रतिगृरित्रैयथास्वमासनैसंस्पेछिभिश्चरित्वादृशा
पेयेनयजेततत्रदत्तादत्तोकैकंचमसंभक्षयेयुर्नित्यान्वसंख्यायेतरां
ननुप्रसर्पयेयुर्येमाततः पितृतश्चेदत्ता पुरुषंसमनुष्ठितार्थाचिद्यातपो
यांपुण्यैश्चकर्मभिर्येषामुभयतोनाब्रह्मण्यंनिनयेयुः पितृतः ५
इत्येकेनवर्ग्वासः सुतसोमासः ६ इन्द्रैंसखाहयत्रस्व खिभिर्नवर्ग्वैरित्तिं
निविज्ञानयोराद्यैसूक्तमुखीये ७ इत्युकौं एतेप्रतीयादुत्तरः ८ आपूर्य

माणपक्षे केशावपनीयो बृहत्स्तोमो ऽतिरात्रो द्वयोर्मासयोर्व्युष्टि द्व्यहो ऽग्नि
ष्टोमः पूर्वमहः सर्वस्तोमो ऽतिरात्र उत्तरमुत्तरस्यापूर्यमाणपक्षे क्षत्रस्य धृ
तिरग्निष्टोमः ॥२॥ इति राजसूयान्यायकॢप्ताश्च दक्षिणा ऽअन्यत्राभिषे
चनीयदशपेयाभ्यामभिषेचनीये तु द्वात्रिंशतं द्वात्रिंशतं सहस्राणि पृथगृ
त्विग्भ्यः षोडश षोडश द्वितीयिभ्यो ऽष्टावष्टौ तृतीयिभ्यश्चत्वारि चत्वारि पा
दिभ्यः संसृपेष्टीनां हिरण्यमाग्नेय्यां वत्सतरी सारस्वत्यामवध्वस्तः सा
वित्र्यां श्यामः पौष्ण्यां शितिपृष्ठो बार्हस्पत्यायामृषभ ऐन्द्र्यां महानिरष्टो

वारुण्यां साहस्रो दक्षापेयः ऽइमाश्चादिष्टदक्षिणाः सौवर्णस्त्वगुह्यातुरश्वः
प्रस्तोतुर्धेनुः प्रतिहर्तुरजः सुब्रह्मण्यायै हिरण्यप्राकाशावध्वर्योः राजतो
द्गातिप्रस्यात्तु द्वादशोपछौ ह्योगर्भिण्यो ब्रह्मणो वशा मैत्रावरुणस्य रुक्मो
होतुः ऽऊर्ष्वभो ब्राह्मणाच्छंसिनः कार्पासं वासः पोतुः क्षौमी वरासी नेष्टुरेकं
सुकुंप याचितमछावाकस्यो ऽनड्वानाग्नीध्रस्य वत्सतर्युन्नेतुस्त्रिवर्षः सां
डःग्रावस्तुतः ॥४॥ उत्रानसस्तोमे नैगरगीर्णमिवात्मानं मन्यमानाय जेतो
त्रानायत्स हस्यैरेरयोतं ॥ त्वमपोयदवेतुर्वशा [illegible] येति स्रूक्मुरवीथेगो

८१

स्तोमभूमिस्तोमवनस्पतिसवानांनेताऽअर्यरेणुककाटोऽअश्नुतेनतानशं
तिनदभ्नातितस्करोबल्किथापर्वतानांहकाचिद्यावनस्पतीन्देवेभ्योवनस्प
तेहवींषिवनस्पतेरशानयानियूपेतिसूक्तमुखीयाऽआधिपत्यकामो
ब्रह्मवर्चसकामोवाबृहस्पतिसवेनयजेततस्यत्रचाःसूक्तस्थानेषग्नि
र्देवेषुराजतीत्याज्यंयस्त्वस्तंभधुनेतयऽइतिसूक्तमुखीयेऽइन्द्रमरुत्व
इहनणामुत्वेतिमध्यंदिनेऽउदुष्यदेवःसविताहिरण्ययाघृतवतीभु
वनानामभिश्रियेन्द्रऽस्तभुभिर्वाजवद्भिःसमुक्षितेस्वस्तिनोमिमीता

८२

॥ अथ खलु माध्यंदिने सुसवनमेकादशैकादशाद्वादशस्याः एकादशैकादशांवास

स्वस्तिनो मिमीताम श्विना भगः ३ इति वैश्वदेव्यं वैश्वानरं मनसाग्निं निचो

प्य ध्रुवं तु वाजास्तविषीभिरग्नयः समिद्धमग्निं समिधा गिरा गृणाः ५ इ

त्याग्निमारुतं होत्रकाः ६ ऊर्ध्वैः स्तोत्रियानुरूपेभ्यः प्रथमोत्तमांस्तृचां छंसे

युः प्रगाथैर्हस्वाणि शंतानि वा ७ श्वो माध्यंदिनेऽधिकोक्थ्यासु वाऽन्यात्ययां

न धिबुभूषुर्यजेत न सत्र क्रियानुक्रिया परिक्रिया वा स्वर्गकामः ८ एक

त्रिकेण त्र्यकेन यां ९ नाधकामो गोतमस्तोमेन यः १० छंदोहाने कामामेत्र

श्रौ

८२

जास्या दिस्येति षां सत्रा नां ज्ञास्य मुत्कं बृहस्पतिस वेने त्वं भुवः प्रतिमानं पृथि
व्या भुवस्त्व मिन्द्र ब्रह्मणा महान्त्स शो ह जातो वृषभः कनीनस्त्वं सद्यो ऽ अ
पिबो ऽ जात ऽ इन्द्रा ऽ नुत्वा हि घ्ने ऽ अध द्यैव देवा ऽ अनु ते दायि मह ऽ इन्द्रियाय
क थो नु ते परि चराणि विद्वानि ति द्वे ऽ एकस्य चिन्मे विभ्वे १ स्वोजो ऽ एकं नु
त्वा सत्पतिं पांचजन्यं ज्यं यमा मनुषो देवतातौ । प्रघान्वस्य महतो महानी
त्या हि सोम ऽ इन्मदे ऽ इंद्रो मदाय वावृधे ऽ इति सूक्तमुखीयाः ॥ ८ ॥ गोतम
स्तोमम मंतरुक्थ्यां कुर्वंति ग्रहा तरुपथ्य श्वेदग्ने मरुद्भि ऽ र्ऋक्वभिः पा ऽ इन्द्रा

वरुणाभ्यां मत्स्वैन्द्राबृहस्पतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यां सजूरित्याग्निमारुते पुरस्ता
त्परिधानीयायाः आवपेतो भयोः शक्कानमन्यतरस्यामेकं उक्थ्यस्तोत्रिये
षु चैवं प्रज्ञातयतीयेन स्वे स्वे वा सकृदाहूय स्तोत्रियांस्तथानुरूपान् अन्यत्राप्येवं स्तो
त्रियानुरूपसंनिपाते यच्चैव प्रज्ञायेत्तीये येनौ सर्वैर्रे वोक्थ्यसामभिः ॥ ९ ॥ उ
त्यास्यात्तथासति ॥ ८ ॥ श्येनाजिराभ्यामभिचरन्यजेतोहं मनुर्गभेनुसंस्त्व
याम न्यायस्तेमन्यविति मध्यंदिनौ शेषो बृहस्पतिसवेन संनह्यालोहितोष्णी
षा निस्त्रिंशिनो याजयेयुः शरमयं बर्हिर्मासलाः परिधयो बिभीतक इध्मो

वा घातको वा॥३ पशूर्याश्रावयेत्स्त्रस्याश्रावयेच्च॥ छिंदं निवषट्कुर्यादुषं निवज्जुहुया
त्साध्यस्के पूर्वसावेदिः स्वल्वत्तारवेदिः स्वले वाली यूपः स्फ्ययो यूपोच षाल्वः॥ क
लापीच षाल्व॥३ इत्यागंतुकाविकाराः॥ अन्यांश्चाध्वर्यवो विदुः॥ सिद्धंतु शास्ये होता
संप्रेषान्वयस्योत्सा याकीत्यापिहितौ महारोगेणधायोबालं प्रजननं॥ प्रजां
नविंदेत्तं सोग्निष्टुता यजेतेति छाहरीयोजातः॥३ एवेति मध्यंदिनः॥ सर्वाग्नेयश्चे
त्स्तोत्रियानुरूपौ॥ आग्नेयास्युर्दिवारिवा॥ पिधा सर्वेषु देवताशब्देष्वग्निमेवा
भिसंनमैत्रथा सत्यन्चक्षमिन्द्रुस्तुता यजेतैन्द्रुं सोममिन्द्रं स्तवेति मध्यंदिनौ

भूतिकामोवाग्रामकामोवाप्रजाकामोवोपहव्येनयजेतैमा३उत्वाय१एक३इति
दिमध्यंदिनः३इन्द्राग्न्योःकुलायेनप्रजातिकामौस्तिथाहरीनमुष्टुहीतिमध्यंदि
नः३ऋषभेणाविजिभीषमाणोमरुत्वाँ३इन्द्रयुध्मस्यत३इतिमध्यंदिनस्तीव्रसो
मेनांनाद्यकामः३कस्यवीरस्तीव्रस्याभिवयसाइतिमध्यंदिनोविघनेनाभिचरं
स्तस्यज्ञास्यमजिरेणेन्द्राविष्णूरुत्क्रांतिनास्वर्गकामः३इमा३उत्वाधीर्नय३इ
न्द्रेतिमध्यंदिनोयःकामयेतनैनंछिद्यंपाप्मनः३इयामितिसः३ह्वलपेयेनयजेत
ऋतस्यश्लेहिरुधःसंतिपूर्व्वीरितिसूक्तमुखीयैसत्येनचमसान्भक्षयंतिसे
स्वमियंपृथिवी

सत्यमयमग्निः सत्यमयंवायुः सत्यमसावादित्यः इतितिस्रो मैसोदक्षिणा ॥७॥ चम
ऽतिमूर्तिनायक्ष्यमाणोमासंसौर्याचान्द्रमसीभ्यामिष्टीभ्यांयजेतसकुं
चान्द्रमस्यासौर्ययेतरमन्नाहगोरमन्वतनेवोनवोभवतिजायमानस्तिर
थिर्विश्वदर्शतश्चित्रंदेवानामुदगादनीकमितियाज्यानुवाक्याः सर्वं
महीधुनिमेतोररम्णात्वन्नेनाभ्युष्याचुमुरिंधुनिंचेतिसूक्तमुखीयैसूर्य
स्तुतायज्ञस्कामः पिबासोममभीन्द्रस्तवेतिमध्यंदिनौ यो म्नां नाध्य
कामौविश्वदेवस्तुतायज्ञस्कामः पंचशारदीयेनपशुकामः एतेचात्र

४६

याणांकयाश्चभ्रातद्विदासेतिमध्यंदिन॥ ७ भयसामानोपूर्वो॥३॥स्थ्व॥ पंच
शारदीयोविश्नोघृश्नोवो॥ अतिथिमित्याज्यंकण्वरथंतरंपृष्ठंगोसववि
धोपशुकाम॥ इन्दुसोममेतायामेतिमध्यंदिनौदशसहस्राणिदक्षिणा॥
षोळशैकाहा॥ आयुर्गौरितिव्यत्यासमुद्भिद्बलभिदौस्वर्गकाम॥ इन्दुसोम
मिन्दुःपूर्भिदितिमध्यंदिनौविनुत्यभिभूत्याविषुवस्वयोश्वमन्युसूक्ते/ अ
भिवरन्यजेतत्विष्यपचितयो॥ सम्राट्स्वराजोराट्विराजो॥ सदस्यचैकाहिके
उपसदस्यैराशिमरायर्योश्वकयाश्चभीयतद्विदासीयेमूतिकामराज्ये

४६

कामांऽन्नाद्यकामेन्द्रियकामतेजस्कामानामितिकामाद्द्वयोर्द्वयोः ऽऋषिस्तोमाव्रा
त्यस्तोमाश्चचतुष्टय्याहानिनाकसदः ऽऋतुस्तोमादिक्स्तोमाश्चाँऽग्निष्टुद्वाहा
नि॥८॥ वाजपेयेनाधिपत्यकामः सप्तदशदीक्षाः सप्तदशोपवसथा हिर
ण्यस्रजः ऽऋत्विजो याजयेयुर्वज्रकिंजल्कान्वा शतपुष्करा होतुर्विश्वजिदाज्यं
कयाश्चभ्रातदिदासेतिमध्यंदिनः संस्थितेमरुत्वतीयेबार्हस्पत्येष्टिरा
ज्यभागप्रभृतीत्वांतां बृहस्पतिः प्रथमंजायमानो बृहस्पतिः समजयद्व
सूनित्वामीळ्ठते ऽअजिरंदूत्यायाऽग्निंसुदीतिंसुदृशंगृणंतऽइति संयाज्ये

९६

यद्विध्वर्यवऽआजिंजापयेयुरथब्रह्मातीर्थदेशेमयूखेवकौब्रलिखुकृत
दारुह्यवदक्षिणमावर्तमानेवाजिनांसामगायाद्विमर्यावऽआवाजंवा
जिनोऽअग्मन्देवस्यसवितुःसवे॥स्वर्गाँऽअर्वन्तोजयतेति॥स्वर्गाँऽअर्वन्तोजय
तीतिवायदिसामनाधीयाद्विरेतामृचंजपेत्तृतीयेनाभिपूर्विकेनोक्‍
त्तृतीयसवनेचित्रवतीषुचेत्तुवीरंस्वनश्चित्रऽकृत्याँगेनविवस्वद्वसऽइं
स्याग्निष्टोमसाम्नस्तोत्रियानुरूपौषोळशीत्विहेतस्माद्ध्वंमतिरिक्तो
क्थ्यंभवतेऽअग्निष्टिविशिष्टनामभवतिहिछस्तवतेवीर्येणक्षिस्तोत्रियानुरू

९६

पौंड्रस्त्रजस्तानं प्रथमं पुरस्ताद्यज्ञे दितुभराध्यं त्वाभिछ्वसस्पतेतं प्रले
ध्येति त्रयोदशानामेकांत्रिंशद्ध्रूंऽहृयदूरोहणंरोहैर्हृहस्पतेस्तुवमिन्दुश्चवस्व
इति परिधानीया विभ्राड्बृहत्पिबतु सोम्यं मध्विति याज्या तस्य गवां शता
नामश्वरथानामश्वानांसाष्ट्रानां वस्त्रानां महानसानां दासीनां निष्कं
ठीनां हस्तिनां हिरण्यकक्ष्याणांसप्तदश सप्तदशानि दक्षिणा दशान्ये
दक्षिणागणा धनानां शतावमा परार्ध्यानां पूर्वान्वागणाच्छोभ्यस्येस
प्तदश सप्तदशानि संपादयेदिति वाजपेयस्तेनेष्ट्वा राज्ञा राजसूयेन यजे

तेब्राह्मणो बृहस्पतिसवेन॥ ९॥ अनिरुक्तस्य चतुर्विंशेनै प्रातःसवनं चतृ
तीयसवनं चैतत्प्रत्नथेति तु त्रयोदशौ वैश्वदेवैकयाभ्यात द्विदासेति म
ध्यंदिनौ होत्रकाऽऽर्ध्वं स्तोत्रियानुरूपेभ्यः। प्रथमान्त्सं पातां छंसेयुरही
नसूक्तानि वैवं पूर्वे सवने बृहत्पृष्ठे षसमाम्नातेषु ब्रतिकामं विश्वजिच्छि
ल्पस्तस्य समानं विश्वजिता प्रगाथेभ्यो बृहस्पतिसवेनाज्यं निष्केवल्य मरुत्व
तीयौ चतुर्चौ ताभ्यां तु पूर्वेऽप्येकाहिकै होत्रकाऽऽर्ध्वं प्रगाथेभ्यः शिल्पान्य
विरुक्तानि शंसेयुः। सामसूक्तानि चोर्ध्वं धाय्याभ्यश्चाहीनसूक्तानां मंत्यानामे

काहिकानौमुत्तमात्सामानंतृतीयसवनंबृहस्पतिसवेनेनाभानेदिष्ठस्त्विह
पूर्वौवैश्वदेवात्त्वादिवयामरुत्वाग्निमारुतेमारुतौत्त्रियोरुक्कः रास्योपाये:
॥२०॥यस्यपशवोनोपधरेरंनन्यान्वाभिजनांनिनीत्सेतसोमोयामेण
यजेतमाध्यंदिनेशिल्पयोनिवर्जंमुक्तोविश्वजिदेकाहेनगर्भकारंवेतु
वीरंस्तथैवस्तोत्रियानुरूपौन्थंतरेणाग्रैतुतोवैराजेनेन्त्रौरथंतुरे
णेबृहद्वैराजाभ्यांवैबूमेवृषोमदेव्यशाक्करेमैत्रावरुणस्यनोधसवैरू
पेब्राह्मणाछंसिनः श्यैतवैरूपेवाकालेयरैवतेऽच्छावाकस्यसामा

नंतर्येणद्वौ द्वौ त्रगाथाव गर्भकारं मतिरात्रस्त्वि हौ हि पदोक्थ्य श्चैहे ध्रुव
तंतृतीयसवने मूर्ध्वमाश्विनादतिरिक्तोक्थ्या निजराबोधतद्विविड्ढि॥
जरमाणः समिध्यसे ऽग्निनेन्द्रेणा ऽभात्यग्निः क्षेत्रस्य पतिना वयमि
ति परिधानीया युवं देवा क्रतुना पूर्व्येणेति याज्या यदद्य कच्च वृत्रहं तु द
दभि श्रुता मघं मानो विश्वाभिः प्रालय यो वा पातः॥ क्षेत्रस्य पते मधुमंतमूर्मि
मिति परिधानीया युवां देवास्त्रय ऽ एकादशास ऽ इति याज्या नित्ये ता मिन्द्रं
वाजयामसि महां ऽ इन्द्रो य ऽ ओजसा नूनमाश्विनातं वां रथं मधुमती

९८

रोधीच्छ्रीव॥ आप इति परिधानीयापनाप्यंत द्भिना कृतं वा मि ति याज्या॥ नो देवा॥ अवंतुनः॥ इ ति स्तोपत्रियानुरूपौ॥ उ तनो धियोगो॥ अग्रा॥ इ ति वा॥ नु रूपस्योत्तमे॥ छे द्यावापृथिवी॥ उ भा॥ उनूनं दैव्या होतारा प्रथमा पुरोहितेति परिधा नीया॥ यं वां भागो निहितो यजत्रेति याज्याय

दिनाधीयास्सुराणामोकः सख्यन्त्रीवंशामितिचतस्रो याज्यारस्त्वहोगायखुतेसचौस्तोत्रमिन्द्रायगायतस्य भुवंः सत्रासाहंसत्रातेःअनुहूरूपयः इतिवास्तोत्रि यानुरूपाः अपरिमिताः परः सहस्रादक्षिणाश्वेतश्वा श्वतरीरथोहोतुर्हेतुः॥१६॥ इतिश्रौतसूत्रेउत्तरषट्कतृतीयो॥

४९ ४९

हरिः ॐ ॥ ज्योतिर्ष्टोमज्योतिरुर्द्धिकामस्य नवसप्तदशप्रजातिकाम
स्य विषुवत्स्तोमो भ्रातृव्यवतो गौरभिजिद्गौरुभयसामा सर्व
स्तोमो बुभूषतः आयुर्दीर्घव्याधेः पशुकामस्य विश्वजिद्बलवर्च
सकामवीर्यकामप्रजाकामप्रतिष्ठाकामानां पृष्ठ्याहान्यादितः
पृथक्कामेभ्यस्तिरात्रास्तेषामाद्यास्त्रयः एकाहिकत्र्यहाः इत्ये
काहाः अथाहीना द्व्यहप्रभृतयो द्वादशरात्रपराध्याः अग्निष्टो
मादयो तिरात्रांता मासापवर्गाः अपरिमाणदीक्षाः एकाहं

५०

श्चैतरेयिणः॥ साहस्रश्चाश्वदक्षिणा॥ अतिरात्रांश्च सर्वरात्रस्तत्राङ्गं
संख्याः संख्याताः॥ षळहांताः॥ अभिपूर्वादतिरात्रस्त्वत्र्यः संख्या
पूरणे गृहीतानां हानो वैश्वानरोधिकः॥ ११॥ आंगिरसं स्वर्गका
मो यो वा पुण्यो हीनो नु प्रेप्सुस्याच्चैत्ररथमंना यकामः॥ कापिव
नं स्वर्गकामः॥ इति इह॥ अथ मस्य तूत्तरस्याद्भुस्तातस्यं तृतीय
सवनं त्वां हिंसेतवदिति चाज्यं गर्गत्रिरात्रं स्वर्गकामस्तस्य मध्य
मस्याङ्गो वामदेव्यं पृष्ठं विश्वो विश्वीयमग्निष्टोमसामं चारथं

५०

तीयमुत्तमैत्वमग्नेवसूंरितिवाज्यैबृहत्त्रिरात्रैराज्यकामः सर्वैत्रिवृ
तोतिरात्रोंऽछदोमपवमानांऽतर्वसूपशुकामः पराकंऽछदोम
पराकौस्वर्गकामःऽइतित्र्यहोगर्गांत्रिरात्रास्याःऽअत्रेश्चतुर्वी
रंवीरकामस्तस्यवीरवंत्याज्यानियमग्नेवाजसातमैंद्वितीयेह
न्याज्यमग्नायोमर्त्यःऽइतितृतीयेऽग्निंनरःऽइतिचतुर्थेषाळ
त्रिंमच्चतुर्थेतस्याःऽभित्वाहृषभासुतःऽइतिगायत्रीषुरथंत
रंपृष्ठमनुष्टुब्बृहतीषुबृहच्चतुर्थेत्वंवलस्यगोमतोयज्ञाय

त्रं

ति

थाऽअपूर्व्येतिवांजामदग्नंपुष्टिकामस्तस्यपुरोळाशान्यऽपसदौवै

५१

श्वाभित्रंभ्रातृव्यवान्व्रजाकामोवसिष्ठसंसर्पमितिचतुरहःसाव

सेनंपशुकामोदैवंभ्रातृव्यवान्पंचशारदीयंपशुकामोव्रतवंतमा

युष्कामोबाबरंवाक्त्रवदिषुरितिपंचपंचरात्राः पंचशारदीयस्य

तुसमदश्वोक्षाणाऽऐन्द्रामारुतामारुभिः सहवत्सतरीभिः समद

नी

५१

शभिःसप्तदशाभिःपंचवर्षपर्यग्निकृताःसवनीयास्तेषांत्रीस्त्री

श्चतुर्थेहःस्वालमेरन्परिशिष्टान्पंचपंचमेव्रतवदस्तुतृतीयस्या

क्रस्थानेमहाव्रतं एष्ट्यपंचाहउत्तमः ॥२॥ ऋतूनां षळहं प्रतिष्ठा
कामः एष्ट्यः समूढो व्यूढो वा एष्ट्या वलंबं पशुकामः एष्ट्य पंचा
होऽभ्यासक्तो विश्वजित्सर्वं भायेमायुष्कामः एष्ट्य त्र्यहः पूर्वोभि
प्लव त्र्यहम्श्वः ऋषि समराज्य ऋद्धिकामः प्राजापत्यं प्रजाकामश्छं
दोमपवमानव्रतं पशुकामो जामदग्न्यमन्नाद्यकामः एते चत्वा
रः एष्ट्यो महाव्रतं च व्रतं तु स्वस्तोमं प्रथमे सप्तदशं द्वितीये छंदोम
पवमानव्रतं तृतीये चतुर्विंशो बहिष्पवमानः सप्तदशः शेषश्चतुर्थे ऋः

५२

ऐन्द्रमत्यन्त्याः प्रजाबु भूषंस्त्रिकद्रुकाः अभिजिद्धि श्वजिन्महाव्रतं सर्वस्तोमोजनकससप्तरात्र मह्निकामो विषुवच्चतुरहो विश्वजिन्महाव्रतं ज्योतिष्टोमः एष स्तोमो विश्वजिच्च पशुकामस्य सप्तमो देवत्वमीप्सतोष्टरात्रः एषो महाव्रतं ज्योतिष्टोमो नवरात्रमायुष्कामः एषस्त्रिकद्रुकाः एषाव्यवलंब इति पशुकामस्यैतिनवरात्रौ त्रिककुबध्य एषो महात्रिककुब्व्यू ह्येनवरात्रः सम्मूळ्हं त्रिककुप्सम्मूळ्हश्चतुष्टोम त्रिककुबध्य

२ त्रिकद्रुकाः

५२

र्द्वेभिप्लुवऽश्तेश्वतुर्भिः॥ स्वानां श्रैष्ठ्यकामो यजेत कुसुरुबिंदुमद्धिका
मैत्र्याणां प्रष्ठ्याक्रामिकेकंत्रिश्छंदोमवंतं पशुकामः॥ प्रष्ठ्यावलंब
स्यैंद्राग्विश्वजित श्छंदोमादद्वामंचाहः॥ पुराभिचरं ज्योतिर्गामभितो॥
गौर भिजितं विश्वजिदायुर्वत्राल्लीपित्राणं श्रीकामोऽभिप्लुवव्यहः॥
पूर्वस्त्रिरितिद्वादशरात्रीः॥ २॥ पौंडरीकमद्धिकामः॥ प्रष्ठ्यस्तोम श्छं
दोमांगात मस्तोमो विश्वजिद्धू व्हौ नवरात्रो महाव्रतं वैश्वानरऽ
इति वाऽथ संभार्यावतिरात्रं श्वं तु विंशत्रामध्यद्धोऽभिप्लुवः॥ प्रष्ठ्यो

वेंद्रवज्रं भ्रातृव्यवान्स्पृध्यस्याद्ये अहनी व्युत्थास्येमानवरात्रान्महा

५२ व्रतं ॥४॥ अथ द्वादशाहा भवेयुः सत्राणि भवेयुरहीना वा ज्योदशा

रात्रः समूढो व्यूढो वान्नेममभितोतिरात्रौ संभार्यो यावैश्वानरमु

पदध्यात्संवत्सरं प्रवल्हं श्रीकामोऽतिरात्रश्चतुर्विंशं विषुवदृजो

नवरात्रो महाव्रतमथ भरतद्वादशाहः इममेवैकाहं पृथक्संस्था

भिरुपेयुरतिरात्रमग्रेथाग्निष्टोममथाष्टा उक्थ्यानथाग्निष्टो ५२

ममथातिरात्रमिति द्वादशाहोस्ते रात्मना बुभूषन्तः प्रजया पशुभिः

प्रजनयिष्यमाणाः स्वर्गलोकमेष्यंतः स्वानां श्रेष्ठ्यमेष्यंतः उपेयुर्वाय
जेतवेति पृथक्त्वमथ सामान्यमपरिमितत्वाद्धर्मस्यैवं वेदत्वान्वक्ष्यामो
यथा हि परिमितावर्णाः अपरिमितावाचोगतिमाधुर्वं स्यैवमेवं परिमि
तानामक्षाणामपरिमिताः संघाताः सिद्धानित्वहानिर्तिषायः कश्चसमा
हारः सिद्धमेवन्त्रास्यमक्षांतु संज्ञायैत्तोम पृष्ठसंस्थाभिरेकैः व्यव
स्थांतदक्षत्तंते दृष्ट्वा द्धति क्षैस्यैच्छंदोगैरेवकृत्वा समयमक्षोबा म
र्हतराथंतरायोमिकाहेनत्रास्यंराथंतराणां द्वितीयेनामिप्लुविकेन

बार्हतानामपि वाकयाश्च श्रीयतदिदासीयेऽ एवं निविड्ढानेस्यातामेकाहि

कमितरत्॥ ५॥ सर्वान्कामानाप्स्यन्सर्वाविजितीर्विजिगीषमाणः सर्वा

व्युष्टीर्व्यसिष्यंन्नमेधेनयजेताऽश्वमुत्तरक्ष्यंनिष्टीभ्यांयजेताऽग्निर्मूर्धा

न्वान्विराजौसंयाज्यौपोष्ठीद्वितीयात्वमग्नेसप्रथाऽअसिसामयास्ते

मयोभुवऽइतिसहूतौत्वांचित्रश्रवस्तमंयहुहिछंतदग्नयऽइतिसं

याज्येऽअश्वमुत्तरज्यौरक्षिणोविधायेसाविच्यक्तिरत्रऽइष्टयोः हरह

वैराजतंत्रोःसविता सत्यप्रसवःप्रसविता सविता यऽइमाविश्वाजा

त्तान्यादेवोयातुसवितासुरत्नःसघानोदेवःसवितासहावेति॥समा
प्तासुसमाप्तासुदक्षिणतऽआहवनीयस्यहिरण्यकशिपावासीनोऽभि
षिक्तायपुत्रामात्यपरिवृतायराज्ञेपारिप्लवमाचक्षीतहिरण्मयेकू
र्चेऽध्वर्युरासीनःप्रतिगृणात्याख्यास्यन्नध्वर्यवित्याह्वयीतहोहोत
रितीतरः॥२॥प्रथमेहनिमनुर्वैवस्वतस्तस्यमनुष्याविशस्तऽइमऽ
आसतऽइतिगृहमेधिनऽउपसमानीतास्युस्तानुपदिशत्यृचोवेदः
सोयमितिसूक्तंनिगदेत्॥द्वितीयेहनियमोवैवस्वतस्तस्यपितरो

विशांस्त इम ऽआसत ऽइति स्य विशा ऽउपसमानीतास्युस्तानुप
दिशति यजुर्वेदो वेदः सोयमित्यनुवाकं निगदेत्तृतीयेहनि वरुण
आदित्यस्तस्य गंधर्वो विशांस्त ऽइम ऽआसत ऽइति युवानः शोभ
नाः ऽउपसमानीतास्युस्तानुपदिशत्यथर्वाणो वेदः सोयमितिय
द्भेषजं निशांतंस्यात्तं निगदेच्चतुर्थेहनि सोमो वैष्णवस्तस्याप्सर
सो विशांस्ता ऽइमा ऽआसत ऽइति युवतयः शोभना ऽउपसमानी
तास्युस्ता ऽउपदिशत्यांगिरसो वेदः सोयमिति यद्धोरं निशांतं

५५

स्यात्तंनिगदेत्संचमेहन्यर्बुदःकाद्रवेयस्तस्यसर्पाविशस्तऽइमऽआसतऽइ
तिसर्पाःसर्पविदऽइत्युपसमानीतास्युस्तानुपदिशतिविषविद्यावेदःसो
यमितिविषविद्यांनिगदेत्षष्ठेहनिकुबेरोवैश्रवणस्तस्यरक्षांसिवि
शस्तानीमान्यासतऽइतिसेलगाःपापकृतऽइत्युपसमानीतास्युस्ता
नुपदिशतिपिशाचविद्यावेदःसोयमितियत्किंचित्पिशाचसंयुक्तंनि
गदेत्तंस्यात्तंनिगदेत्सप्तमेहन्यसितोधान्वस्तस्यासुराविशस्तऽइमऽ
स
आसतऽइतिकुसीदिनऽउपसमानीतास्युस्तानुपदिशत्यसुरविद्यावे

५६

दः॥ सोयमिति मायां कांचित्कुर्या॥ दष्टमेहनि मत्स्यः सांमद॥ स्तस्योदकेचरा वि
शस्त ऽ इम ऽ आसत ऽ इति मत्स्याः पुंजिष्ठा ऽ इत्युपसमानीताः स्यु॥ स्तानुपदि
शति पुराणं विद्यावेदः॥ सोयमिति पुराणमाचक्षीत॥ नवमेहनि तार्क्ष्यो वै प
श्यतः॥ स्तस्य वयांसि विशः॥ स्तानीमान्यासत ऽ इति वयांसि ब्रह्मचारिण ऽ इ
त्युपसमानीताः स्यु॥ स्तानुपदिशतीतिहासो वेदः॥ सोयमितीतिहासमाच
क्षीत॥ दशमेहनि धर्म ऽ इंद्र॥ स्तस्य देवा विशः॥ स्त ऽ इम ऽ आसत ऽ इति युवानः
श्रोत्रियाः ऽ अप्रतिग्राहका ऽ इत्युपसमानीताः स्यु॥ स्तानुपदिशति सामवे

५६

दोवेदं॥ सोयमितिसामगायादेवमितस्वर्याधद्वा॥ संवत्सरमाचक्षीतेंद्वाभीं
हद्वाभींसमापयन्त्संवत्सरांतेदीक्षेत॥७॥ त्रीणिसुत्यानि भवंतिगोतमस्तो
मः प्रथमं द्वितीयस्याङ्गः पशोरुपाकरणकाले॥ अश्वमानीयबर्हिषेघास्तावे
वास्थापयेयुः सचेदवघ्रायादुपवत्नेतवायत्तसमृद्धिं विद्यान्नचेदसुगव्यं नो
वाजीस्वश्व्यमितियजमानंवाचयेत्तमवस्थितमुपाकरणायेयदक्रंद१३
त्येकादशभिः स्तोत्यप्रणुवंननुस्वाध्यायमित्येके१४ अभिगोद्वामीध्वमितित्रि
ष्टुबोषड्विंशतिरस्यवंक्रय१५ इतिवामानोमित्र१६ इत्यावपेतौ पश्चागाच्छसनं

५८

वाज्यवैति च हैसंनन्नसमश्वं पत्न्यो धून्वंति दक्षिणान्केशान्पक्षानुद्गृथ्यैतरान्वद्व

त्यं सव्यानुद्गृत्ना घ्नानाः ऽ अथास्मै महिषीमुपनिपातयंति तां होताभिमेथति

माता च ते पिता च ते ऽग्रे वृक्षस्य क्रीळतः ॥ प्रतिलानीति ते पिता गर्भे मुष्टिमतं

सयदिति सा होतारं प्रत्यभिमेथत्यनुचर्यश्ववातं राजपुत्र्यो माता च ते पिता

च ते ऽग्रे वृक्षस्य क्रीळतः ॥ यीयक्ष्यत ऽइव ते मुखं होतर्मा त्वं वदो बहु क्विति वा

वातां ब्रह्मोद्यां मिनामुछ्रयतां गिरौ भारं हरन्निव ॥ अथास्यै मध्यमेजतुद्री

ते गाते पुनर्निवेत्तिं सा ब्रह्माणं प्रत्यभिमेथत्यनुचर्यश्ववातं राजपुत्र्यं ६

५८

र्ध्वमेनमुच्छ्रयतंगिरौभारंहरन्निव ॥ अथास्यै मध्य मेजतु शीते वाते पुनन्निवेति सद

स्यः स्वाहाकृतिभिश्चरित्वा ॥ ८ ॥ ब्रह्मोद्यं वदंति कःस्विदेकाकी चरति क उ

स्विज्जायते पुनः ॥ किंस्विद्धिमस्य भेषजं किंस्विदावपनं महदिति होताध्वर्युं

पृच्छति सूर्य एकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः ॥ अग्निर्हिमस्य भेषजं भू

मिरावपनं महदित्यध्वर्याह किंस्वित्सूर्यसमं ज्योतिः किं समुद्रसमं सरः

॥ कःस्वित्पृथिव्यै वर्षीयान्कस्य मात्रा न विद्यते ॥ इत्यध्वर्युर्होतारं पृच्छ

ति ब्रह्म सूर्यसमं ज्योतिर्द्यौः समुद्रसमं सरः ॥ इन्द्रः पृथिव्यै वर्षीयान्गोस्तु

५८

मात्रानविद्यतेऽइतिश्रुत्याहे इच्छामित्वाचिंतयेदेवसर्वंयदितुमत्तुमनसाजगंथं॥

केषुविष्णुस्त्रिषुपदेषस्यःकेषुविश्वंभुवनमाविवेशेतिब्रह्मोज्ञातारं इच्छत्यपि

तेषुत्रिषुपदेषस्मिन्यषुविश्वंभुवनमाविवेश॥ सद्यःपर्येमि इथिवीमुतद्यां

मेकेनांगेनदिवोऽअस्य इच्छमितिश्रुत्याहकिंभूतःपुरुषऽआविवेशकान्यं

नपुरुषऽआर्पितानि॥ एतद्ब्रह्मतनुपवल्हामसित्वाकिंस्विनःप्रतिवोचास्यत्रे

त्युज्ञाताब्रह्माणं इच्छतिपंचस्वंतःपुरुषऽआविवेशतान्यंतःपुरुषऽआर्पि

तानि॥ एतत्वात्रप्रतिमन्वानोऽअस्मिन्नमाययाभवस्युत्तरोमदितिश्रुत्या

५८

हैं ब्रांचमुपनिष्क्रम्यैकैकं श्रोयजमानं पृच्छंति पृच्छामित्वामरमंतं पृथिव्याऽ इतीयंवे
दिः परोऽअंतः पृथिव्याऽ इति प्रत्याहैमहिम्नापुरस्तादुपरिष्टाच्चैवपान्नांचरंति
सुभूः स्वयंभूः प्रथुममंतमहत्यर्णवे । दधेहगर्भमृत्वियंयतोजातःप्रजापतिः ॥
होतायक्षत्प्रजापतिंमहिम्नोजुषतांवेतुपिबतुसोमंहोतर्यजेतिप्रैषैस्त्वमेवमेलो
काः प्रदिशोदिशश्चेतियाज्याऽ ओजस्तूपरोगोमृगऽ इतिप्राजापत्यावैश्वदेवी
कूश्मिःशितिरेषांपशूनांप्रचरंतिपंचमेनपृच्छ्याक्रांत्वास्यंव्यूढस्य ॥ ११ ॥ तस्यविश्वो
पान्त्वस्थामोऽग्निंतंमन्यऽ इत्याज्यंतस्यैकाहिकमुपरिशोस्त्रऽउगतत्वेवैकाहि

व

५९

कास्त्वचाश्विकदुकेषु महिषो यवाशिरमिति मरुत्वतीयस्य प्रतिपदकात्तै स्थाने ऐ
काहिकोनुचरः सूक्तेषु चात्यमुद्धृत्यैकाहिकमुपसंशास्यैतस्मिं निविदं दध्याद्देवं नि
ष्केवल्ये अभित्यं देवं सवितारमोण्योरिति वैश्वदेवस्य प्रतिपदकात्तचस्थाने ऐकाहि
कोनुचरः सूक्तेषु चैकाहिकान्युपसंशास्यैतेषु निविदो दध्याद्देवमेवाग्निमारुतेच
तुर्थ एवाहरुत्तमं ज्योतिर्गौरायुरभिजिद्विश्वजिन्महाव्रतं सर्वस्तोमो मोर्यामो वा भूमि
[illegible] पुरुषवर्जं ब्राह्मणानां वित्तानि प्रतिदिशमृत्विग्भ्यो दक्षिणा ददाति प्राची दिग्घो
तुर्दक्षिणा ब्रह्मणः प्रतीच्यध्वर्योरुदीच्युद्गातुरेताऐहान्नकाः आन्वायन्ताः अन्वायन्ताः ।।

वे

५९

हरिः ॐ ॥ अथैतेषामङ्कौयागविशेषान्वक्ष्यामोयथायुक्तानियस्मै
यस्मैकामायभवंत्ययमेवैकाहः ॥ अतिरात्रं ॥ आदौप्रायणीयः ॥ एषोंत्यः ॥ उद
यनीयोव्यक्तोमध्येहीनेषुवैश्वानरः ॥ एषः ॥ एवैतावंतरेणाव्यूढोद्वारारात्रः
एषाप्रकृतिःसत्राणांतत्रावापस्थानमूर्ध्वंद्वारारात्रादेकाहार्थेमहाव्र
तंप्राग्द्वारारात्रादितरेषामङ्गांब्रह्मार्थेगोः ॥ आयुषीव्यहार्थेत्रिकद्रु
का ॥ अभिप्लवव्यहेपूर्वंत्रिकद्रुका ॥ इत्याचक्षतेचतुरहार्थेत्रिकद्रुकौ
महाव्रतंचपंचाहार्थेभिप्लवपंचाहे ॥ उत्तमस्यतुषष्ठात्तृतीयसवनं ॥

६०

षाळ्हार्थेऽभिप्लवः षळहः॥ एवंन्यायाऽआवापाः षळहांताः पुनःपुनः
पूर्णः पूर्णश्च षळहस्तंत्रतामेवगच्छति॥१२॥ द्वौत्रयोदशरात्राष्टड्डि
कामानां प्रथमं पृष्ठ्यं छंदोमांश्चांतरा सर्वस्तोमोतिरात्रो न्यायकॢ
प्तं व्रतवंतं प्रतिष्ठाकामा द्वितीयं त्रीणि चतुर्दशरात्राणि सार्वकामि
कं प्रथमं द्वेपृष्ठ्यावा वृत्तउत्तरस्तुल्यो वोदकेवा विवाहेवा मीमां
स्यमानां द्वितीयं पृष्ठ्यमभितस्त्रिकद्रुकान्यायकॢप्तं ज्योहोपजनं प्र
तिष्ठाकामास्तृतीयं चत्वारि पंचदशरात्राणि दिवंत्वमीप्सतां प्रथमं

६०

द्वितीयं

प्रथमस्यचतुर्द्वारात्रस्यपृष्ठ्यमध्येमहाव्रतंब्रह्मवर्चस
कामोद्वितीयस्यचतुर्द्वारात्रस्याग्निष्टुत्स्थापनीयादनंतरःस्वा
राहीनिकोऽभौलोकावाप्स्यतांतृतीयेतृतीयस्यचतुर्द्वारात्र
स्याग्निष्टुत्स्थापनीयस्यानंतर्यायकूसस्यहोपजननःशेषोन्या
यकूसंत्र्यहोपजननंप्रतिष्ठाकामाश्चतुर्थेषोळशरात्रंचतूरात्रो
पजननंसंघनाकामाःसप्तदशरात्रेपंचरात्रोपजननंपशुकामा
अष्टादशरात्रमायुष्कामाःषळहश्चात्रपूर्यतेसतंत्रस्योप

जनं वक्ष्यामः॥ ऽएकान विंशति रात्रमेकरात्रोपजनं ग्राम्यारण्यान्पशू

६१

नवरुरुत्स्य मामो विंशतिरात्रं प्रतिष्ठाकामाः ऽअभिजिद्विश्वजिता

वभिप्लवाद्वूर्ध्वौ॥ २॥ द्वावेक विंशतिरात्रौ प्रतिष्ठाकामानां प्रथ

मं त्र्ययाणामभिप्लुवानां प्रथमावंतरातिरात्रौ ब्रह्मवर्चसका

मा द्वितीयं नवरात्रस्याऽभिजिद्विश्वजितोरस्था नै द्वौ षष्ठ्याबा

वृत्तऽत्तर॰ संवत्सरसंमिताः इत्याचक्षते द्वाविंशतिरात्रं च

तूरात्रोपजनं मनोघकामास्त्र यो विंशतिरात्रे पंचरात्रोपज

६१

नं पशुकामा॥ द्वौ चतुर्विंशातिरात्रौ प्रजातिकामाः॥ पशुकामा वाप्रथ
मं षडहश्चात्र पूर्यते॥ स तंत्रस्योपजनं वक्ष्यामः॥ स्वर्गलोके वहस्यंतो॥
बृध्नस्य विष्टपं परोक्षं तो॥ द्वितीयं पृष्ठ्यस्तोमस्त्रयस्त्रिंशो निरुक्तो॥
विशाल: पृष्ठ्यस्तोमाः॥ एकविंशास्त्रिणवस्त्रयस्त्रिंशाः॥ प्रति
लोमाः पूर्वस्मिंस्त्र्यहे॥ ऽनुलोमा॥ उत्तरस्मिन्त्स विशालो॥ पिवो
त्तरस्य वच्येहः॥ प्रतिलोमा॥ ऽनुलोमश्चा॥ निरुक्तमहरावृत्तं॥ पृष्ठ्यः
स्तोमस्त्रिवृद् अनिरुक्तो॥ ज्योतिरुभयसामा॥ संसदामयनमपि

६२

त्येतदाचक्षते पंचविंशतिरात्रमेकरात्रोपजननमंनाद्यका
माः षड्विंशतिरात्रं द्विरात्रोपजनं प्रतिष्ठाकामाः॥ सप्तविंश
तिरात्रं त्रिरात्रोपजननं ऋद्धिकामाः अष्टाविंशतिरात्रं चतू
रात्रोपजनं ब्रह्मवर्चसकामाः॥ एकोनत्रिंशद्रात्रं पंचरात्रो
पजनं परमां विराजि प्रतितिष्ठंमाणाः॥ त्रिंशद्रात्रमंनाद्य
कामाः॥ षष्ठहश्चात्र पूर्यते सतत्रस्योपजननं वक्ष्यामः एकत्रिं
शद्रात्रमेकरात्रोपजननमंनाद्यकामाः द्वात्रिंशद्रात्रं द्विरात्रो

६२

पजनंप्रतिष्ठाकामाः॥७॥ त्रीणित्रयस्त्रिंत्राडात्राणिप्रतिष्ठाका
मानांप्रथमंत्र्याणामभिप्लवानामुपरिष्टादुपरिष्टादतिरात्रो
ब्रह्मवर्चसकामाद्वितीयंचतुर्णांपंचरात्राणामावृत्तउत्तमेऽ
त्तमोच्चांतरास्सर्वस्तोमोतिरात्र ७ भौलोकावाप्स्यतांतृतीयंष
ण्णांपंचरात्राणांमध्येविश्वजिदतिरात्रआवृत्तास्तूत्तरेयश्चत्र
तुस्त्रिंत्राडात्रंचतूरात्रोपजननंमंनाद्यकामाः पशुकामानामु
त्तराणिचत्वारिपंचत्रिंत्राडात्रः पंचरात्रोपजननः षड्विंत्राडात्रेष

ब्हत्पजायतेसतंत्रस्योपजनंवक्ष्यामः सप्तविंशत्यह्नात्र एकरात्रो
पजनोष्टाविंशत्यह्नात्रो द्विरात्रोपजनतएकोनचत्वारिंशत्यह्नात्रं त्रिरात्रो
पजननमननंतांश्चियमिछंतश्चत्वारिंशत्यह्नात्रंचतूरात्रोपजननंपरमा
यांविंशजिप्रतितिष्ठंतएकचत्वारिंशत्यह्नात्रप्रभृतीन्युत्तराणिन्या
येनाष्टाचत्वारिंशत्यह्नाद्याखिंवात्र्यह्नाद्यप्रभृतीनिचाषष्टिरात्राद्वि
षष्टिरात्रप्रभृतीनिचैकोनत्र्यात्नरात्रान्तत्रैकरात्रंचतूरात्रोपज
नानिश्चतवंति॥८॥सप्तैकोनपंचाशत्यह्नात्राणिविपाप्मेनापर

६३

स्यंतः प्रथममतिरात्रेस्त्रीणि त्रिवृंत्सहान्यतिरात्रौ द्वा पंचद
शान्यतिरात्रौ द्वा दशा सप्तदशान्यतिरात्रेः एष्ठ्यो तिरात्रौ द्वा द
शैकविंशान्यतिरात्रेस्त्रिवृतां प्रथमोग्निष्टोमः षोडश्युत्तमः
पंचदशानामुक्थ्या इतरे विधृतय इत्याचक्षते पमातिरात्रं प
मां द्विगुणाभिवश्रियमिछंतौ द्वावभिप्लवौ गो आयुषी अतिरा
त्रौ द्वावभिप्लवावभिजिद्विश्वजितावतिरात्रावेकोभिप्लवः सर्व
स्तोमनवमसप्तदशावतिरात्रो महाव्रतं स्यानां श्रेष्ठ्यकामारत्ती

यह
६५

थं चतुर्णां पृच्छ्या ऋक्सामिकैकं नव ऋक्लोनवर्णां गो प्रथमषष्ठसप्तमो
त्तमोन्यग्निष्टोमो ऽक्थ्य ऋतरेमहाव्रतं सवितुः ककुभ इत्यावक्षते॥
॥६॥ त्रयाणामुत्तरेषां न्यायकृप्ता अभिप्लवाः प्रथमस्य तूर्ध्वं चतुर्थो
सर्वस्तोमो ऽतिरात्र उपसद्य गार्हपत्ये गुग्गुलुसुगंधि तेजनं पैतुदा
रुभिः पृथक् सर्पींषि विपच्यानुसवनं संतेषु नाराश्चांसे षां जीरं न
भ्यंजीरं श्चयिवर्चसा न भायुर्यिवात्मानं नैवजानीरं स्नएता उपेयुरां
जनाभ्यंजनीया इत्याचक्षते एता एव प्रतिष्ठाकामाः आंजनाभ्यंज

६७

नवर्जमितासामेवैसर्वस्तोमरुष्णानेमहाव्रतमैन्द्रमत्यन्याः
प्रजाबुभूषंतऽ एतासामेवसर्वस्तोममुद्गृह्यैयथारुणनंम
हाव्रतंसंवत्सरकामानाश्यंतंऽ अत्रममतिरात्रैश्चतुर्विंशात्र
थोभिप्लवानवरात्रोभिप्लवोगोआयुषीदशरात्रोव्रतमति
रात्रःसंवत्सरसंमिताइत्याचक्षतेऽ एकषष्टिरात्रंप्रतिष्ठा
कामाऽ एतासामेवएकाव्यभितोनवरात्रैतयोरावृत्तऽ

उत्तरः स्नानरात्रमायुष्कामाश्चतुर्दशाभिप्लवाश्चतुरहोपज
नाइति शत्रिसत्राणि॥६॥ अथ गवामयनं सर्वकामाः प्रा
यणीयचतुर्विंशोऽपेत्येचतुरभिप्लुवान्षष्ठ्यपंचमान्यं
चमासानुपर्यंत्यथ षष्ठं संन्नरंति त्रीनभिप्लुवान्षष्ठ्यम
भिजितं स्वरसाम्नः इत्याद्याभ्यां पूर्यंते होभ्यामितिनुपूर्वं
पक्षौ यविषुवानेकविंशौ न पूर्वस्य पक्षसौ नोत्तरस्याद्द

त्ताः स्वरसामानः॥ षळ्हाश्चोत्तरस्य पक्षसः॥ स्वरस्मा म्मो विश्व
जितं एछं त्रीनभिप्लुवानिति सत्तमं द्विरात्रो नं छवाथ एष्य
मुखां श्चतुरभिप्लुवांश्चतुरो मासानुपर्यंत्यथोत्तमंसं नरुंति॥
त्रीनभिप्लुवान्मोऽआयुर्षी द्वाराग्रं व्रतोदयनीयाभ्यांसप्त
मः पूर्यंतेऽइति न्वेकसंनायंमुत्तरं पक्षोथ द्विसंनायंव्रतो
दयनीयेऽएवोत्तमस्यंगोऽआयुषीसप्तमस्यंगोऽआयुषी

६६

वा विहरेयुर्भर्गो विश्वजितो नंतरमायुषं पूर्वं द्वादशरात्रादपि वोर्ध्वं
विश्वजितः सप्तमं सवनमासं कुलोङ्करे युर्गोऽआयुषी द्वा
रात्रं चापि वोत्तरस्य पक्षसो हान्येवावर्तेरन्ननुलोमाः षड
हास्युः षड्हावावर्तेरन्ननुलोमान्यहानीति भवामयनं
सर्वेषां षड्हाः अभिप्लवास्युरभिप्लवास्युः ॥८॥७॥९॥
॥९॥ इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रे उत्तरषट्के पंचमोध्यायः ॥९॥

६६

॥हरिः ॐ ३मू॥ गवामयनेनादित्यानामयनं व्याख्यातं॥ सर्वेस्त्वभिप्लु
वास्त्रिवृत्संचदशामासाश्च पृष्ठ्यमध्या नवै षष्ठसप्तमौ न्वर्जयित्वा बृहस्पतिसत्रमा
वेन्दुस्तुतौ चा॥ भिजिद्विश्वजितोस्थाने॥ सप्तमस्य च मासस्योत्तमयोरभिप्लुव
योस्थाने॥ त्रिवृद्यूढो दशरात्रे॥ उद्भिद्बलभिदौ चोत्तमस्य च मासस्यो॥ दोये
भिप्लवास्त्र्य॥ उद्धृत्येतेषां मध्यम मयस्तु॥ पृष्ठ्यम ध्यमाः सप्तमूढो दशरात्रे॥
॥१॥ आदित्यानामयनेनां॥ गिरसामयनं व्याख्यातं॥ त्रिवृतस्त्वभिप्लुवा॥
सर्वे पृष्ठ्यादयश्चाघ्नामासाः॥ पंच पूर्वस्य पक्षसंश्चत्वारस्तूत्तरस्य पृष्ठ्यां

६७

ताः अष्टमादयः उत्तमस्य च मासस्याः द्वौ ये षळहास्त्रयः एष्यांताः एवं तेपि स्युः पू
र्वौ स्यातामभिप्लुवौ ॥२॥ इति वातवतोरयनं प्रायणीयोतिरात्रः स्त्रिवृता मासं प
चदशेन मासं सप्तदशेन मासमेकविंशेन मासं त्रिणवेन मासं त्रयस्त्रिंशे
न मासं वृतं विषुवत्स्थानं एतैरेव मासैः प्रतिलोमैः पक्षः उत्तरमुदयनीयोति
रात्रः एतेषामेवाङ्गमतिरात्रावित्यपरं मन्यत्राप्यादिष्टैः कालपूरणं न वेत्सं
स्थानियमः ॥३॥ कुंडपायिनामयनं मासं दीक्षिता भवंतीति मासिं सोमं क्रीणं
तीति षांड्वादशोपसदो भवंतिं सोममुपनह्य प्रवर्ग्यपात्राण्युत्सादोपनह्य

वौमासमग्निहोत्रं जुहुति मासं दर्शपूर्णमासाभ्यां यजंते मासं वैश्वदेवेन मासं वरु
णप्रघासैर्मासं साकमेधैर्मासं शुनासीरीयेणीयदह मासः पूर्यते तदहरिष्टिं
समाप्याऽग्निप्रणयनादि घर्मोत्सादनाद्विवौपवसथिकं कर्म कृत्वाऽ श्वोभूते
प्रसुन्नुयुस्तद्धैक ऽउपसद्धोऽग्वानंतरं कुर्वंति तथाह एतावैरोत्यान्मासाने
ग्निहोत्रादीन्व्रतंतस्तदनुपपन्नं पश्वर्थं ह्यग्निप्रणयनं तस्य च श्वः सुत्यानि
मित्तं मति प्रणीत चर्यायां त्वेवेगुण्यं दर्शपूर्णमासयोस्तथाऽग्निहोत्रस्य
सदोहविर्धानान्याग्नीध्रीयोऽग्नीषोमप्रणयनं वसतीवरीग्रहणानि प

श्वर्थानि भवंति॥ सुत्याधर्मान्येके तत्कालाश्चैव तद्गुणाः॥ सिद्धस्वभावानां न व्यवधा
नादन्यत्वं यथाप्रछ्याभिप्लवयोः॥ सगुणानां ह्येव कर्मणीमुद्गरः ऽ उपजनो वा
सुब्रह्मण्यात्वत्स्यंतमनवध्यते हि कालसंज्ञायत्वादुत्सर्गमेके सुत्योपसद्गुणत्वा
त्क्रियात्वे वैषदृन्ते रुच्यं तमगत्वावस्थाने दोषस्त्रिवृतामासैपंचदशोनमासै
सप्तदशोनमासैमेकविंशोनमासैत्रिणवेनमासैमष्टादशात्र यस्त्रिंशानि
द्वादशाहस्य दशाहानि महाव्रतं चातिरात्रश्च सर्वेणायज्ञेन यजंते॥५
एतदुपयंति॥४॥ सर्पाणामयनं गोऽआयुषी दशरात्रीस्तोमेऽनुलोमेष

है

एमासान्अतिरात्रोमिषड्ज्योतिर्द्वादशी स्तोमौ विषुवत्स्थाने प्रकान्त्राकामा ६
पेयुस्त्रैवर्षिकं प्रजाकामौ गवामयनं प्रथमः संवत्सरो ऽथादित्यानामथां
गिरसांचत्वारितापश्चितानिक्षुल्लकतापश्चितं प्रथमं संवत्सरं सदीक्षो
पसत्कं तस्य चत्वारः सोत्यामासो गवामयनस्यैव प्रथमषष्ठसप्तमोत्तमौ
त्रैवर्षिकंतापश्चितं तस्य सोत्यः संवत्सरः ६ क्तौ गवामयनेन ज्योतिर्गौ
रायुरभिजिद्विश्वजिन्महाव्रतं चतुर्विंशानांचैकैकं द्वादशावर्षिकंताप
श्चितं तस्य चत्वारः सोत्याः संवत्सरा गवामयनवद्रास्याः पूर्वेणैवं न्यायेना॥

ऽपिबोत्तरस्य पक्षसोद्वाविंशतिः सवनमासामवेयुस्त्रयोविंशतिः पूर्वस्यैषट्त्रिं
शाहर्षिकं महाता पश्चितैतैस्य द्वादशसोत्याः संवत्सरोगवामयन शास्याः पूर्वेणै
वंन्यायेन प्रजापतेर्द्वादशसंवत्सरैत्रयस्त्रिवृतः संवत्सरास्त्रयः पंचदशास्त्रयः
सप्तदशास्त्रयऽएकविंशाऽएतेरेवस्तोमैः शाक्त्यानां षट्त्रिंशाहर्षिकमेकैके
ननवनवर्षाण्येतैरेवस्तोमैः साध्यानां शतसंवत्सरमेकैकेन पंचविंश
तिः पंचविंशतिर्वर्षाण्येतैरेवस्तोमैर्विश्वसृजां सहस्रसंवत्सरमेकैकेनाऽ
इतरतीयान्यइतरतीयानि वर्षशतान्यग्नेरग्निष्टोमसहस्रसाध्यमित्येतदा

६९

६९

वक्षते॥२॥अथसारस्वतानिसरस्वत्याःपश्चिमऽउदकांतेदीक्षेरंस्ततत्रेवदी
क्षोपसदःकृत्वौद्रायणीयंचसरस्वतींदक्षिणेनतीरेणोन्नाम्याप्रासेशम्याप्रा
सेऽहरहर्यजमानाऽअनुव्रजेयुःसंहार्यमुलूखलबुध्नौयूपश्चक्रीवंतिसदोहवि
र्धानान्याग्नीध्रीयंपत्नीशालंचदक्षिणपुरस्तादाहवनीयस्यावस्थायब्रस्ता
त्राम्यांप्रहरेत्सायत्रनिपतेत्तद्गार्हपत्यस्यायतनंततोधिविहारौविषमेचे
न्निपतेदुद्धृत्यसमेविहरेयुरस्रुचेद्दारुणंपुरोडाशानिनिर्वपेयुरपांनप्त्रेचरु
मपांनपात्त्यस्याउपस्थेसमन्यायंत्वुपयत्यन्याःईत्वाततःसमानंसर्वेषां।

७०

मित्रावरुणयोरयनैं कुंडपायिनामयनस्या॥ थान्वष्टमासाँनावर्त्तयंतो व्रजेयु
र्मासिमासि च गो॥ आयुषी॥३ पेयुरायुरयुग्मेषु गौर्युग्मेष्विति नु प्रथमः॥ क
ल्पोऽथ द्वितीयोऽयथामावास्यायामतिरात्रस्यात्रथादीक्षेरंस्तेमावास्याया
स्य मतिरात्रं संस्थाप्यैतद्दहरेवामावास्यैसांनाय्यवत्सानपाकुर्युस्तं पक्षमा
युषमुपेयुरेवमावर्त्तयंतो व्रजेयुरिन्द्राग्न्योरयनं गो॥ आयुषीभ्यामयं
म्णोयनं त्रिकद्रुकैः सरस्वतीपरिसर्पणस्यैवास्यमुक्तं गवामयनेनैक
पातीनित्वहान्यतिरात्रौ॥ पृष्ठ्याहश्चतुर्थमितिनुगतयोर्थोस्थानानिपू
मावास्येनव्रजित्वापौर्णमास्यांगामुपेयुः पौर्णमासेनोत्तरं व्रजित्वा॥ मावास्यायामा ४

७०

क्षंप्रस्त्रवणंप्राप्योत्थानंतियमुनायांकारपचवेऽवभृथमभ्युपेयुरुदेत्याग्नये

कामायेष्टिर्वैराजतंत्रौस्तस्यामश्वांचपुरुषींचैवधेनुकेदक्षुरिदह्वोत्थानेमष

भैकरात्रानांवागवांसहस्त्रभावेसर्वस्वज्यान्यांगृहपतिमरणेवाऽज्यान्यांतू

त्निष्ठंतौविश्वजिताऽतिरात्रेणोत्तिष्ठेयुर्गृहपतिमरणऽआयुषागवागवांस

हस्त्रभावऽइतित्रास्यं।।६।।अथसवनीयाःक्रतुपशवोवात्यंतमाग्नेयोवैन्द्रा

ग्नोवाऽग्नेयंवारथंतरपृष्ठेषैन्द्रंबृहत्स्पृष्ठेवैकादशिनात्वौप्रायणीयोदय

नीययोरतिरात्रयोःसमस्तानात्लभेरन्नैन्द्राग्नमंतर्हौवाऽन्वहवैकैकत्राए

७१

कादशिनां नत्वेवैकादशिनीं न्यूनामालभेरं नैतेन चेत्सप्धयनेनेयुस्तती
येहनि द्वारात्रस्य द्वात्रिंशतमेकादशिन्यः संतिष्ठंते ॥ एतस्मिंनवरा
त्रेऽतिरिक्तपशूनालभेरन्वैष्ठवं वामनमेकविंशे ॥ ऐन्द्राग्नं त्रिणवे वैश्व
देवं त्रयस्त्रिंशे द्यावापृथिवीयां धेनुं चतुर्विंशे तस्या एव वशं वायव्यं चै
तुश्चत्वारिंशे ॥ आदित्यां वशामष्टाचत्वारिंशे मैत्रावरुणीमविवाक्ये
वैश्वकर्मणमृषभं महाव्रते ॥ आग्नेयमुदयनीयेतिरात्रे ॥ पित्रैकादशि
वं नीमैत्रयस्त्रिंशे पूरयेयुरभिजिद्विश्वजिद्भिः ष्टुवंति द्विपशूनिस्यु ॥ ७८ ॥

७१

अथसत्रिधर्मौदीक्षणादिप्रियाणांदेवानांचधर्माणांप्राकृतानांनिवृत्तिः॥
सर्वशाश्चवर्जयेयुर्ग्नमवर्षासरणाविवृतस्मयनेस्त्र्यभिहासमनार्याभि
म माषणंन्तंक्रोधमपांप्रगाहणमभिवर्षणमारोहणंचवृक्षस्यनावोवा
रथस्यवादीक्षिताभिवादनेदीक्षितस्त्वोपसदमुमोसुन्वंतोसमसिद्धां
तोःपूर्वारंभिणमभितमतरंवासर्वसाम्येयथावयोन्त्यगीतवादिता॥
न्यन्यांश्चाव्रत्योपाचारांनचैनांबहिर्वेदिसतोऽभ्याश्रावयेन्नीदस्यांनोऽयुर २
एवाभ्युदियांनाभ्यस्तमियात्तियांचेत्किंचिद्दापदोपनमेत्त्वमग्नेव्रतपाऽ

७२

असीतिजपैंदाख्यायवेतरशूंपहव ह्लीक्षेतावकीर्णिनंतैरेवदीक्षितद्
व्यैरपर्युप्यपुनर्दक्षयेयुराग्रयणकालेनवानांसवनीयांनिर्वपेयुर्द
क्षोपसत्सुव्रतदुघाआदयेयुस्तेषांव्रत्यानिपयोदीक्षासुव्यतिनीयका
लमुपसदांचतुर्थमेकस्यादुग्धेनैतावदेवत्रिभिस्तनैस्तावद्वाभ्यामेके
नैतावदेवसुत्यासुहविरुच्छिष्टभक्षाऽएवस्युर्धानाःकरंभःपरिवापः
पुरोळाशाःपयस्येतितेषांयद्यत्कामयीरंस्तत्तदुपविगुल्फयेयुराज्ञि
रदुघोदध्यर्थंसोम्यंवाविगुल्फेनिर्वपेयुरितिश्रौतकौयावछरावंम

७२

न्येरन्नैश्वदेवमेकेबार्हस्पत्यमेकेसर्वान्वानुसवनेमपिवान्यत्रसिद्धुंगार्ह
पत्येपुनरधिश्रित्यौपभृतयेरन्नन्यान्वापथ्यान्भक्षान्नामूलफलेभ्यः एतेन
वर्त्तयेयुःपश्वनाचे ॥१८॥ तस्यविभागंवक्ष्यामोहनूसजिह्वेप्रस्तोतुःश्येनं
वक्षउद्गातुःकंठःकाकुद्रःप्रतिहर्तुर्दक्षिणाश्रोणिर्होतुःसव्याब्रह्मणोद
क्षिणंसक्थिमैत्रावरुणस्यसव्यंब्राह्मणाछंसिनोदक्षिणंपार्श्वंसांसमध्व
र्योःसव्यमुपगातृणांसव्योंसःप्रस्थातुर्दक्षिणंदोर्नेष्टुःसव्यंपोतुर्दक्षि
णऊरुरछावाकस्यसव्यआग्नीध्रस्यदक्षिणोबाहुरात्रेयस्यसव्यः

७३

सदस्यं सदं चानूकं च गृहपतेर्दक्षिणो पादौ गृहपतेर्व्रतप्रदस्य सव्यौ पादौ गृहप
तेर्भार्यायैव्रतप्रदस्यौष्ठ ऽ एनयोः साधारणो भवति तं गृहपतिरेव प्रत्रिंष्यौ
ज्जाघनीं पत्नीभ्यो हरंति तां ब्राह्मणाय दद्युः स्कंध्या भ्यवमणिकां स्तिस्रश्च की
कसां ग्रावस्तुतस्तिस्रश्चैव कीकसाः अर्द्धं चैवैकर्तस्योन्नेतुरर्द्धं चैवैकर्त
स्यक्लोमाव शमितुस्तद्ब्राह्मणाय दद्याद्यद्यब्राह्मणः स्यात् शिरः सुब्रह्म
ण्याय यः श्वः सुत्यां प्राह तस्याजिनं मिडा सर्वेषां होतुर्वा तावा तावा स्ता
षट्त्रिंशतमेकपदा यज्ञं वहंति षट्त्रिंशदक्षरा वै बृहती बार्हताः स्वर्गालो

७३

वै॰ वै॰ त॰ ले॰

कास्तत्प्राणेषु चैवं स्वर्गेषु च लोकेषु प्रतितिष्ठंतो यंति स ऽ एषः स्वर्ग्यः पश्वर्थ्यः ऽ ए
नमेवं विभजंत्यथ ये तोऽन्यथातद्यथा सेलगा वा पापकृतो वा पशुं विमथ्नीरं
स्ताहक्कृत्तां वा ऽ एतां पञ्चो विभक्तिं श्रौतः ऽ ऋषिर्देवभागो विदांचकार तामु
हाप्रोच्यैवा ऽ स्माल्लोकादुच्चक्राम तामुह गिरिजाय बाभ्रव्यायामनुष्यः प्रो
वाच ततो हैनामेतदर्वाञ्च मनुष्या ऽ अधीयते ॥ ९ ॥ सर्वे समानगोत्राः स्यु
रिति गाणगारिः कथं त्याभ्रीसूक्तानि भवेयुः कथं प्रयाजा ऽ इत्यपि नानागो
त्राः स्युरिति शौनकस्तत्राणां व्यापित्वाद्गृहपतिगोत्रान्वया विशेषोऽस्त

७८

स्यराङ्गिमनुराङ्गिः सर्वेषांप्रवरास्त्वावर्त्तेरंनावापधर्मित्वोज्जामदग्न्या
वत्सास्तेषांपंचार्षेयोभार्गवच्यावनाप्नवानोर्वजामदग्न्येत्यथह
जामदग्नानांभार्गवच्यावनाप्नवानेत्यार्षेयेणानांभार्गवच्याव
नाप्नवानार्ष्टिषेणानूपेतिबिदानांभार्गवच्यावनाप्नवानौर्वबै
देतियस्कवाधौलमौनमौकैवणकैराक्षिसार्ष्टिसावर्णिवीतालंका
यनजैमिनिदेवंत्यायनानांभार्गववैतहव्यसावेतसेतिश्येतानां
भार्गववैन्यपार्थेति मित्रयुवांवाध्र्यश्वेतित्रिप्रवरंवाभार्गवदैवा

७८

दासवाध्र्यश्वेति॥ शुनकानां गृत्समदेति त्रिप्रवरं वा भार्गवशौनहोत्रगा
त्सर्मदेति॥ १०॥ गोतमानामांगिरसौयास्यगोतमेत्युचथ्यानामांगि
रसौचथ्यगौतमेति॥ रहूगणानामांगिरसौराहूगण्यगौतमेति॥ सोम
राजकीनामांगिरसौसोमराज्यगौतमेति॥ वामदेवानामांगिरसौवामदे
व्यगौतमेति॥ बृहदुक्थानामांगिरसौबार्हदुक्थ्यगौतमेति॥ पृषदश्वाना
मांगिरसौपार्षदश्ववैरूपेत्यष्टादंष्ट्रंहैकेब्रुवते नीत्यांगिरसमष्टादंष्ट्र
पार्षदश्ववैरूपेत्यदक्षाणामांगिरसौबार्हस्पत्यभारद्वाजवांदनमात

वचसेतिकक्षीवतामांगिरसौचथ्यगौतमौशिजकाक्षीवतेतिदीर्घतमसा
मांगिरसौचथ्यदैर्घतमसेतिभरद्वाजाग्निवेश्यानामांगिरसबार्हस्प
त्यभारद्वाजेति ॥९१॥ मुद्गलानामांगिरसभार्म्याश्वमौद्गल्येतितार्क्ष्य
हैकेब्रुवतेतीत्यांगिरसंतार्क्ष्यभार्म्याश्वमौद्गल्येति विष्णुवृद्धानामांगि
रसपौरुकुत्स्यत्रासदस्यवेतिगर्गाणामांगिरसबार्हस्पत्यभारद्वा
जगार्ग्यशैन्येत्यांगिरसशैन्यगार्ग्येतिवा हरितकुत्सपिंगशंखद
र्भभैमगवानामांगिरसांबरीषयौवनाश्वेति मंधातारहैकेब्रुवतेति॥

७५

नो ॥

त्यांगिरसं मांधात्रं बरीषयौवनाश्वेति ॥ संकृतिपूतिमाषतंडिशंबुशैवग
वानामांगिरसगौरिवीतसांकृत्येति ॥ त्र्यार्ष्योवामूलंत्र्यार्ष्यं गौरिवीतसांकृ
त्येति ॥ १२ ॥ कण्वानामांगिरसाऽजमीढकाण्वेति ॥ घोरमु हैके ब्रुवते ऽवक्र
ष्याजमीढमांगिरसघोरकाण्वेति ॥ कपीनामांगिरसामहीयवोरुक्षय
सेत्यथय एते हि प्रवाचनाय थैत छौंगशैशिरयो भरद्वाजा हशुंकाः
कृताः शैशिरयस्तेषामुभयतः प्रवृणीते कपितरतो द्वावितरतौ द्वौवे
तरतस्त्रीनितरतौ न हि चतुर्णां प्रवरोस्ति न पंचानामति प्रवरणं मां

गिरसवार्हस्पत्यभारद्वाजकात्यात्कीलेति॥१६॥ अत्रीणामात्रेयार्चनानसः
श्यावाश्वेतिगविष्ठिराणामात्रेयगाविष्ठिरपौर्वातिथेतिचिकितगालवकाल
ववमनुतंतुकुशिकानांवैश्वामित्रदेवरातौदलेतिश्रौमतकामकायनानां
वैश्वामित्रदेवश्रवसदेवतरसेतिधनंजयानांवैश्वामित्रमाधुछंदसधा
नंजय्येत्यजानांवैश्वामित्रमाधुछंदसाज्येतिरोहिणानांवैश्वामित्रमा
धुछंदसरौहिणेत्यष्टकानांवैश्वामित्रमाधुछंदसाष्टकेतिपूरणवारि
धापयंतानांवैश्वामित्रदेवरातपौरणेतिकतानांवैश्वामित्रकात्या

कौलैयघमर्षणानां वैश्वामित्राऽघमर्षणकौशिकेति रेण्यूनां वैश्वामित्र
गाथिनरेणवेति वेण्वूनां वैश्वामित्रगाथिनवैणवेति शालंकायनशाला
क्षलोहिताक्षलोहितजह्नूनां वैश्वामित्रशालंकायनकौशिकेति कत्यपा
नां कात्यपावत्सारासितेतीति निधुवाधानां कात्यपावत्सारनैधुवेति रेभा
णां कात्यपावत्साररैभ्येति वांडिलानां वांडिलासितदैवलेति कात्य
पासितदैवलेति वा ॥२४॥ वासिष्ठेति वसिष्ठानां येन्यध्रपमन्युपराश
रकुंडिनेभ्यध्रपमन्यूनां वासिष्ठाऽभरद्वस्वेन्द्रप्रमदेति पराशरा

७८

णां वासिष्ठ ऋात्वच पाराशार्यति कुंडिनानां वासिष्ठमैत्रावरुणकौंडिन्येत्य
गस्तीनामागस्त्यदार्ढच्युतैध्मवाहेति सोमवाहो वोत्तमः आगस्त्यदा
र्ढच्युतसोमवाहेति पुरोहितप्रवरो राज्ञामथ यदि सार्ष्टिप्रवृणीरंन्मा
नवैल्पौरूरवसेतीति सत्राणि तान्यदक्षिणानि तेषामंते ज्योतिष्टो
मः एष्टव्यग्रामनीयः सहस्रदक्षिणोऽन्यो वा प्रज्ञातदक्षिणो दक्षिणा
वताष्टव्यानि ग्रामयेरन्निति विज्ञायते सः एव होतुः प्रकृतिभावे प्रकृ
तिभावैन मो ब्रह्मणे नमो ब्रह्मणे नमः आचार्येभ्यो नमः आचार्ये

११

भ्योनमःशौनकाथनमःशौनकाय॥२१॥भृगूणांनविवाहोस्तिचतु
र्गामादितोमिथः॥त्र्येतादयस्त्रयस्तेषांविवाहोमिथःइष्यते॥षण्णां
वैगोतमादीनांविवाहोनेष्यतेमिथः॥दीर्घतमाःऔचथ्यःकक्षीवांश्चै
कगोत्रजाः॥भरद्वाजाग्निवेश्यक्षाःशुंगाःशैशिरयःकताः॥एतेस
मानगोत्रास्युर्गर्गानेकेवदंतिवै॥हबहश्वामुद्गलाविष्णुवृद्धाःकण्वो
गस्त्योहरितःसंकृतिःकपि॥यस्कश्चैषांमिथःइष्टोविवाहः॥सर्वैर
न्येर्जामदग्न्यादिभिश्च॥यावत्समानगोत्रास्युर्विश्वामिश्वा॥

७८

त्रेनुवर्त्तते ॥ तावद्वसिष्ठश्चात्रिश्चकश्यपश्चपृथक्पृथक् ॥ आर्षेयाणां त्र्या
र्षेयसंनिपातेऽविवाहः ॥ आर्षेयाणां पंचार्षेयसंनिपातेऽविवाहः ॥
विश्वामित्रोजमदग्निर्भरद्वाजोथगौतमः ॥ अत्रिर्वसिष्ठः कश्यप इत्ये
ते सप्तऋषयः ॥ समानानामृषीणामगस्त्याष्टमानां यदपत्यं तद्गोत्रमि
त्याचक्षते ॥ एक एव ऋषिर्यावत्प्रवरेष्वनुवर्त्तते ॥ तावत्समानगो
त्रत्वमन्यत्र भृग्वंगिरसां गणादिति समानप्रवरैर्विवाहः ॥ ५४ ॥

७८

॥ इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रे उत्तरषट्के षष्ठोध्यायः समाप्तः ॥

७९

शके १७३२ वर्षे प्रमोद नामाब्दे उत्तरायणे व
संत ऋतौ चैत्रमासे कृष्णपक्षे अमावास्यायां त
द्दिने पुस्तकं समाप्तिमगमत् ॥ श्रीरंगरोउ
ने लिखितं ॥ हे पुस्तक ताह्नणाचे होय सत्य ॥

७९

[OrderDescription]
,CREATED=20.07.20 10:29
,TRANSFERRED=2020/07/20 at 10:53:30
,PAGES=159
,TYPE=STD
,NAME=S0003338
,Book Name=M-2494-AASHWALAPAN SHOTSUTRA
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF

FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF

FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF

FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF

FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF

FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF

FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF

FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF

FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF

FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF

FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF

FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF

FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF

FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF

FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF

FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
,